

Onderzoek effecten afschaffing bedrijfsopvolgings- regelingen

2 april 2021

KPMG Advisory N.V.
Laan van Langerhuize 1
1186 DS Amstelveen

FBNed en Stichting Familie Onderneming
Ter attentie van dhr. A.J. Thomassen en dhr. F. Croon
Per email

Amstelveen, 2 april 2021

Betreft: Onderzoek effecten afschaffing bedrijfsopvolgingsregelingen

Geachte heer Thomassen en heer Croon,

Overeenkomstig onze dienstverleningsovereenkomst doen wij u hierbij ons definitieve rapport toekomen met de resultaten van het onderzoek naar de effecten van afschaffing van de bedrijfsopvolgingsregelingen voor familiebedrijven.

Wij willen u erop wijzen dat ons definitieve schriftelijke rapport voorrang krijgt boven het concept eindrapport, alle voorafgaande mondelinge, voorlopige of tussentijdse rapporten en presentaties, alsook dat u uitsluitend op eigen risico op dergelijke mondelinge, voorlopige of tussentijds rapporten en prestaties verlaten kunt.

De Belangrijke Opmerkingen, zoals hierna opgenomen, dienen gelezen te worden in samenhang met dit rapport.

Deze rapportage is geschikt voor publicatie, maar is bedoeld voor u als opdrachtgever. KPMG aanvaardt geen aansprakelijkheid van derden voor het gebruik van deze rapportage.

Graag willen wij de respondenten en de geïnterviewde familie ondernemers bedanken voor het delen van hun inzichten. Tevens bedanken we FBNed en Stichting Familie Onderneming voor de samenwerking bij het verrichten van onze werkzaamheden en de totstandkoming van onze rapportage.

Hoogachtend,

Marc Roels
Partner, KPMG Advisory N.V.

Belangrijke opmerkingen

- Onze werkzaamheden zijn aangevangen op 16 december 2020 en op 31 maart 2021 afgerond. Ons rapport is gebaseerd op de uitkomsten van de enquête, de diepte-interviews en de door ons verrichte deskresearch tot en met 31 maart 2021. We hebben het rapport niet aangepast naar aanleiding van gebeurtenissen, omstandigheden en aangeleverde data van na die datum.
- De informatie in dit rapport is gebaseerd op de uitkomsten van de enquête, informatie uit diepte-interviews en publiekelijk beschikbare informatie en weerspiegelt onze zienswijze daarop per 31 maart 2021. Bij het opstellen van dit rapport hebben wij vertrouwd op de juistheid en volledigheid van deze informatiebronnen, zonder deze onafhankelijk te hebben geverifieerd. Wij aanvaarden geen aansprakelijkheid voor dergelijke informatie.
- Dit document verwijst naar 'KPMG-analyse'; deze verwijzing vormt uitsluitend een aanduiding van het feit dat wij (waar aangegeven) bepaalde analyses hebben uitgevoerd op de onderliggende data teneinde tot de voorliggende informatie te komen; wij aanvaarden geen verantwoordelijkheid voor de onderliggende data.
- De aard van de werkzaamheden houdt in dat wij geen accountantscontrole, beoordelingsopdracht of andere assuranceopdracht hebben uitgevoerd. Daarom kan aan dit rapport geen zekerheid met betrekking tot de getrouwheid van financiële of andere informatie worden ontleend. Ons advies in dit rapport is uitsluitend gebaseerd op de overeengekomen werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Indien wij aanvullende werkzaamheden hadden verricht, of een controle-, een beoordelings- of een assuranceopdracht zouden hebben uitgevoerd, waren wellicht andere onderwerpen geconstateerd die voor rapportering in aanmerking zouden zijn gekomen.
- FBNed en Stichting Familie Onderneming hebben dit rapport op feitelijke juistheid gecontroleerd.
- De inhoud van dit rapport mag niet (geheel of in delen) gekopieerd worden, of voor andere doeleinden gebruikt worden, zonder de schriftelijk goedkeuring van KPMG.

Inhoudsopgave

#	Hoofdstuk	Pagina
	Samenvatting	5
	Introductie	8
1	Het belang van familiebedrijven	14
2	Betalen belasting uit privévermogen	23
3	Verkoop van familiebedrijven aan derde partijen	30
4	Continuïteit van familiebedrijven	34
5	Werkgelegenheid, innovatie en bijdrage gemeenschap	44
6	Concurrentiepositie	49
7	Kapitaalvlucht	54
8	Praktische uitdagingen	58
9	Doorrekening	60
	Bijlagen	67

Samenvatting

Samenvatting (1/2)

Voorstel tot afschaffing van de BOR en de DSR

Aanleiding voor dit onderzoek zijn de recente publicaties die voorstellen om de bedrijfsopvolgingsregelingen af te schaffen of rigoureus te versoberen. Dit zou volgens doorrekening van het CPB € 400 miljoen per jaar opleveren.

Het voorstel tot afschaffing van de bedrijfsopvolgingsregelingen (BOR en DSR) kan leiden tot een verzwaring van de cumulatieve belastingheffing van ~3,4% tot ruim ~41,5% en raakt een groot deel van de familiebedrijven in de komende 10 jaar.

Het belang van familiebedrijven

De bedrijfsopvolgingsregelingen bestaan om de continuïteit van familiebedrijven te borgen bij opvolging. Familiebedrijven spelen namelijk een belangrijke rol in de Nederlandse economie. Familiebedrijven leveren ongeveer 30% van de toegevoegde waarde in de economie en de werkgelegenheid en zijn tevens een belangrijke groeimotor voor de Nederlandse economie en het innovatieklimaat. Familiebedrijven hebben daarnaast een belangrijke rol tijdens economisch mindere tijden, waarin zij door hun conservatievere financiële huishouding voor waardevolle werkgelegenheid en innovatievermogen zorgen.

Beschikbaarheid vrij vermogen

Volgens onderzoek van de Belastingdienst heeft 75% van de familiebedrijven bij vererving voldoende vrije middelen om de erfbelasting zonder BOR te voldoen, waardoor ruimte gezien wordt om de regeling af te schaffen. De Belastingdienst neemt het effect van de DSR echter niet mee in zijn onderzoek, welke leidt tot meer dan een verdubbeling van de belastingdruk dan bij alleen afschaffing van de BOR. Daarnaast lijkt de Belastingdienst de economisch impact te onderschatten doordat de gebruikte onderzoeksmethode voornamelijk het effect op kleine familiebedrijven meet.

KPMG-onderzoek suggereert dat er na afschaffing van de BOR en de DSR in slechts 20% van de gevallen voldoende vrij vermogen is om vanuit het privévermogen te financieren. Dit komt doordat familiebedrijven in tegenstelling tot niet-familiebedrijven relatief veel winst in de onderneming houden. Hierdoor lijkt het vermogen bij veel familie ondernemers uit ondernemingsvermogen te bestaan en niet uit vrij vermogen.

Verkoop familiebedrijven

De belastingheffing wordt bij afschaffing van de BOR en de DSR als dusdanig groot gezien dat zo'n 24% van de familiebedrijven die aan dit onderzoek meededen geen andere optie zien dan een verkoop aan derde partijen. In de situatie zonder afschaffing overweegt slechts 1,8% van de respondenten een verkoop.

Dit zal naar verwachting leiden tot een uitstroom van vermogen naar het buitenland. Tussen 2014-2019 was in 48% van de overnames in Nederland de koper een buitenlandse partij. Bij private-equitydeals was dit in 77% van de buy-outs het geval.

Continuïteit

In het geval dat het bedrijf niet verkocht wordt, verwachten familiebedrijven de (extra) belasting voornamelijk te financieren door middelen aan het bedrijf te onttrekken in de vorm van een aandeelhouderslening en/of extra dividenduitkeringen. Familiebedrijven verwachten deze onttrekking te financieren met liquide middelen vanuit het bedrijf of door extra bankfinanciering.

Bij financiering vanuit liquide middelen verwacht 76,5% dat dit een grote impact zal hebben op de liquiditeitspositie.

Banken lijken voorzichtig en onder voorwaarden bereid om bankfinanciering te verstrekken. Het feit dat de lening gebruikt wordt voor een belastingclaim en er geen onderliggende groeicasus is, leidt tot zorgen over de financieringsdruk. 46,8% van de respondenten geeft dan ook aan dat het onwaarschijnlijk is dat ze door de extra bankfinanciering nog aan hun bankconvenanten kunnen voldoen.

De druk op liquiditeit en/of solvabiliteit is dermate hoog dat 35% van de familiebedrijven verwachten dat de continuïteit in het gevaar komt als gevolg van de afschaffing van de BOR en de DSR.

Effecten werkgelegenheid en innovatie

58% van de respondenten verwacht kostenbesparende maatregelen te moeten nemen na het financieren van de (extra) belastingdruk, wat met name ten koste zal gaan van werkgelegenheid en investeringen in innovatie.

Dit zal naar schatting leiden tot een verlies van ~90 duizend banen per generatie (~22 jaar) en gemiddeld ~25% minder uitgaven aan innovatie bij familiebedrijven.

Samenvatting (2/2)

Effecten op de concurrentiepositie

Vrijwel alle EU-landen kennen fiscale regelingen wat betreft bedrijfsopvolgingsregelingen met soortgelijke doelstellingen en effectieve werking als de BOR en de DSR. Nederland bevindt zich binnen West-Europa op dit moment in de middenmoot wat betreft bedrijfsovernameregelingen.

Het afschaffen van de BOR en de DSR zou tot gevolg hebben dat de belastingdruk inzake schenking of vererving van ondernemingsvermogen in Nederland met afstand het hoogste zou worden van alle Europese landen.

34% van de familiebedrijven geeft dan ook aan zijn concurrentiepositie te zien verslechteren t.o.v. het buitenland en 49% t.o.v. niet-familiebedrijven. De concurrentiepositie verslechtert mede doordat 67% van de familiebedrijven aangeeft investeringen te zullen uitstellen als gevolg van de afschaffing van de BOR en DSR.

Kapitaalvlucht

Afschaffing van de BOR en de DSR leidt bij 14% van de familiebedrijven tot vertrek uit Nederland, waarbij kapitaalvlucht met name plaats lijkt te vinden om continuïteit van de onderneming te waarborgen.

Dit is lager dan de 20% die het CPB heeft gebruikt bij haar doorrekening. Het lagere percentage komt voornamelijk omdat de gevolgen voor de familie als grote belemmering wordt gezien. Eigenaren overwegen echter toch te verhuizen als daarmee het familiebedrijf gered kan worden.

In 12,9% van de gevallen wordt tevens het hoofdkantoor naar het buitenland verplaatst.

Praktische uitdagingen

Het financieren van de (extra) belasting wordt veelal gefinancierd door het onttrekken van middelen uit de onderneming. Dit kan echter in een aantal gevallen niet zondermeer, waardoor de ondernemer geen of geen tijdige toegang heeft tot het ondernemingsvermogen om de belastingschuld te betalen.

Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door een gebrek aan voldoende stemrecht, bij een structuurvennootschap waar de RvC bepaalt, door aandeelhoudersafspraken en door bankconvenanten waardoor goedkeuring van de bank nodig is.

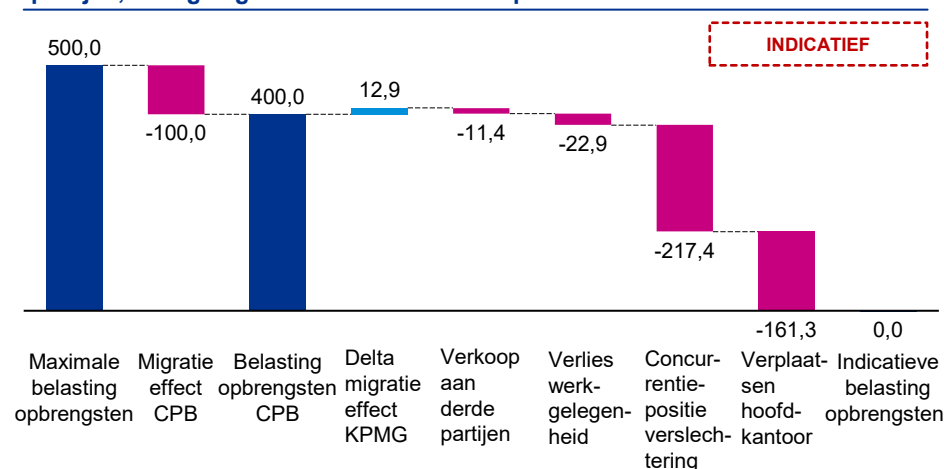
Doorrekening

Het CPB verwacht een structurele opbrengst van € 400 miljoen per jaar na afschaffing van de BOR en de DSR. Het CPB houdt in die berekening alleen rekening met de effecten van kapitaalvlucht, maar kijkt niet naar belastinginkomstenderving door economische impact.

Een indicatieve doorrekening laat zien dat afschaffing van de BOR en DSR de schatkist niets zal opleveren door derving van inkomsten elders als gevolg van de economische impact van afschaffing. Mogelijk kost het de schatkist geld als alle economische effecten worden meegenomen.

Daarnaast is er nog een mogelijke impact op de sociale zekerheid van jaarlijks € 122 mln, oplopend tot € ~1 mrd in tijden van diepe crisis als gevolg van verlies aan werkgelegenheid bij Familiebedrijven.

De belastingopbrengsten na afschaffing van de BOR en DSR zijn nul, wanneer rekening gehouden wordt met de effecten op migratie, verkoop aan derde partijen, werkgelegenheid en concurrentiepositie ^{a)}

Noot: Zie pagina 60-65 voor berekening en onderbouwing

Introductie

Met de bedrijfsopvolgingsregelingen heeft de wetgever beoogd de continuïteit van familiebedrijven te waarborgen

Verschuldigde belastingen		
	Verschuldigde belasting (%) zonder de (huidige) faciliteit	Verschuldigde belasting (%) - met de huidige faciliteit
Inkomstenbelasting	26,9%	0% ('doorschuifregeling')
Schenk- of erfbelasting	10% (€ 0 - € 128.751: 10%) 20% (>= € 128.751: 20%)	10% (€ 0 - € 128.751: 10%) 20% (>= € 128.751: 20%)
	Verschuldigd over waarde van de verkrijging, waarbij er een waardedrukkend effect is van inkomstenbelasting ^{a)}	Verschuldigd over waarde van de verkrijging, maar met een vrijstelling: Tot € 1.119.845: 100% vrijgesteld Daarboven: 83% vrijgesteld
	Effectief tarief: ~14,6% (20% * (1-26,9%)) ^{a)}	Effectief tarief: ~3,4% (17% * 20%) ^{b)}
Totaal	~41,5%^(a)	~3,4%^(b)

De bedrijfsopvolgingsregelingen

- Bij de overgang van aandelen in een familievennootschap, bij leven (schenking) of bij overlijden (vererving), zijn er twee belastingen van toepassing: de heffing van inkomstenbelasting en de heffing van schenk- of erfbelasting. De cumulatieve heffing kan (in geval van een schenking/vererving van ouder naar kind) oplopen tot ruim ~41,5%. ^{a)}
- Met de bedrijfsopvolgingsregelingen heeft de wetgever beoogd een onevenredige belastingdruk bij schenken of overlijden te voorkomen en daarmee de continuïteit van de onderneming te waarborgen. Er gelden wél specifieke vereisten: zo moet onder andere sprake zijn van 'ondernemingsvermogen' en moet de onderneming na overgang gedurende 5 jaar worden voortgezet.

De doorschuifregeling (DSR)

- In Nederland bestaat de bedrijfsopvolgingsregeling in de inkomstenbelasting uit een zgn. 'doorschuifregeling'. Dat wil zeggen dat de overdragende aandeelhouder de inkomstenbelastingclaim van 26,9% niet hoeft te betalen; deze claim wordt 'doorgeschoven' naar (dus overgenomen door) de verkrijger van de aandelen.
- De kern van deze regeling is derhalve geen afstel, maar uitstel van inkomstenbelastingheffing.

De bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)

- Wat betreft de schenk- of erfbelasting geldt een (voorwaardelijke) vrijstelling. De verkrijging (waarde van de aandelen) is voor de eerste ruim € 1 miljoen voor 100% vrijgesteld, het meerdere voor 83%.

Door de cumulatie van beide regelingen wordt de in totaal effectief verschuldigde belasting ('cash out') in privé teruggebracht van ruim ~41,5%^{a)} naar zo'n ~3,4%^{b)}.

Notitie: (a) Bestaande uit inkomstenbelasting van 26,9% over de waarde van de aandelen én schenk- of erfbelasting van 14,6% (zijnde 20% over 73,1%). Omdat de inkomstenbelastingsschuld (26,9%) de waarde van de nalatenschap drukt, is schenk- of erfbelasting verschuldigd over 73,1% (100%-26,9%). In totaal is 41,5% belasting verschuldigd (exclusief vrijstellingen schenk- en erfbelasting én het 'opstaptarief' van 10% tot € 128.751).

(b) Bij benadering, exclusief vrijstellingen schenk- en erfbelasting én het 'opstaptarief' van 10% tot € 128.751.

Bron: Wijziging van de Successiewet 1956 en enige andere belastingwetten (vereenvoudiging bedrijfsopvolgingsregeling en herziening tariefstructuur in de Successiewet 1956, alsmede introductie van een regeling voor afgezonderd particulier vermogen in de Wet inkomstenbelasting 2001 en de Successiewet 1956); Memorie van toelichting (2009).

Aanleiding voor het onderzoek zijn de recente publicaties die voorstellen om de bedrijfsopvolgingsregelingen af te schaffen of rigoureus te versoberen

Uit recente publicaties blijkt dat de bedrijfsopvolgingsregelingen onder druk staan

- In de zogenoemde ‘Bouwstenen voor een beter belastingstelsel’ (‘Bouwstenennotities’)¹⁾ die in mei 2020 door de staatssecretaris van Financiën zijn aangeboden aan de Tweede Kamer wordt voorgesteld om de bedrijfsopvolgingsregelingen in de inkomsten-, schenk- en erfbelasting helemaal af te schaffen of rigoureus te versoberen.
- In plaats daarvan wordt voorgesteld om deze regelingen ‘om te bouwen’ naar een sobere 10 jaar durende, rentedragende ‘uitstel-van-betalingsregeling’. Een publicatie van het Centraal Planbureau (CPB)²⁾ bespreekt voor zo’n 100 voorgestelde beleidsopties de verwachte effecten op de economie, herverdeling en overheidsbudget, waaronder het voorstel voor de afschaffing of versoering van de bedrijfsopvolgingsregelingen.
- Daarnaast staan de bedrijfsopvolgingsregelingen ook bij diverse politieke partijen in de belangstelling.

Voorstel uit de Bouwstenennotities (ministerie van Financiën):

- Het afschaffen van de doorschuifregeling in de inkomstenbelasting (in combinatie met een rentedragende uitstel-van-betalingsregeling). Én:
- Volledige afschaffing van de bedrijfsopvolgingsregeling. Tevens wordt het versoeren van de bedrijfsopvolgingsregeling in de schenk- en erfbelasting genoemd als optie.
 - Bij versoering wordt voorgesteld het kortingspercentage (nu 100% - 83%) te verminderen naar 25% (met een maximum van € 5 miljoen), ook hier te combineren met een rentedragende uitstel-van-betalingsregeling.

Doorrekening Centraal Planbureau:

- Het afschaffen van de doorschuifregeling in de inkomstenbelasting (eventueel in combinatie met een betalingsregeling) zou leiden tot een lastenverzwaring van ongeveer € 100 miljoen per jaar.
- Het volledig afschaffen van de (voorwaardelijke) vrijstelling in de schenk- en erfbelasting zou leiden tot een structurele lastenverzwaring van ongeveer € 300 miljoen per jaar.^{a)}

Verkiezingsprogramma's 2021-2025 van politieke partijen:

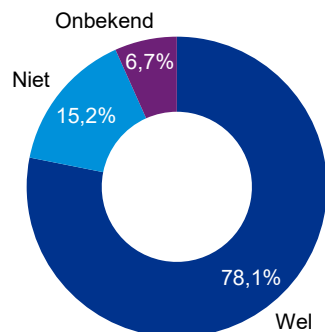
- Een aantal politieke partijen (D66, PvdA, GL, SP) stellen voor om de regeling te versoeren of helemaal af te schaffen en om oneigenlijk gebruik te voorkomen.
- Andere partijen (VVD, CDA, CU, SGP, FvD) zijn daarentegen vóór behoud en vereenvoudiging van de bedrijfsopvolgingsregelingen.

Notitie: (a) Hierbij is rekening gehouden met een gedragseffect van 20% als gevolg van emigratie.

Bron: (1) Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, aangeboden door de staatssecretaris van Financiën aan de Tweede Kamer (2020). (2) Kansrijk Belastingbeleid, CPB (2020).

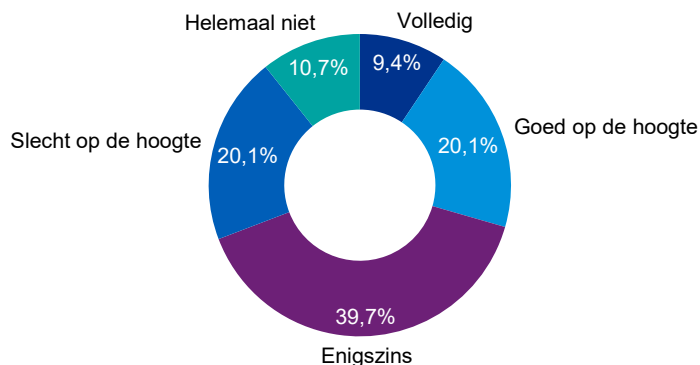
Afschaffing van de bedrijfsopvolgingsregelingen lijkt de komende jaren een effect te hebben op een groot deel van de Nederlandse familiebedrijven

78,1% van de respondenten is van plan om in de komende 10 jaar (een deel van) de aandelen over te dragen aan de volgende generatie

Notitie: N = 224.
Bron: KPMG enquête (2021).

69,2% van de respondenten is enigszins tot volledig op de hoogte van de gevolgen die de voorgestelde maatregelen in de Bouwstenennotitie (ministerie van Financiën, 2020) voor de BOR en de DSR kunnen hebben

Notitie: N = 224. In de introductie van de enquête zijn de BOR en de DSR en de voorgestelde maatregelen uit de Bouwstenennotitie kort geïntroduceerd.
Bron: KPMG enquête (2021).

Afschaffing van de BOR en de DSR zal op korte termijn effect hebben op een groot deel van de Nederlandse familiebedrijven

- Uit de enquête onder 224 respondenten is gebleken dat het overgrote deel van de gevraagde familiebedrijven onlangs een overdracht van aandelen heeft gedaan, of dat van plan is in de komende 10 jaar.
- Dit percentage zal een overschatting zijn van het percentage in de totale populatie, daar de kans dat men meedoet aan de enquête groter is als een overdracht in de planning staat.

Eigenaren van familiebedrijven zijn over het algemeen goed op de hoogte van veranderingen in de huidige bedrijfsopvolgingsregelingen

- 69,2% van de respondenten is enigszins tot volledig op de hoogte van de gevolgen die de voorgestelde maatregelen in de Bouwstenennotitie voor de BOR en de DSR, en daarmee voor hun familiebedrijf, kunnen hebben.
- 20,1% van de respondenten zegt hier slecht van op de hoogte te zijn. Slechts 10,7% is helemaal niet op de hoogte van de gevolgen.

Doel van het onderzoek is inzicht verschaffen in de maatschappelijke en economische gevolgen van afschaffing van de bedrijfsopvolgingsregelingen (BOR en DSR)

Doel van het onderzoek

- Vanwege de mogelijk grote impact die de afschaffing van de BOR en de DSR kan hebben op familiebedrijven, hebben FBNed en Stichting Familie Onderneming KPMG gevraagd om onderzoek te doen naar de gevolgen van het voorstel tot afschaffen.
- Het hoofddoel van het onderzoek is het in kaart brengen van de economische en maatschappelijke gevolgen van een eventuele afschaffing van de BOR en de DSR. Specifiek wordt naar de volgende onderwerpen gekeken:
 - het belang van familiebedrijven voor de Nederlandse economie;
 - de effecten van afschaffing op familiebedrijven, waaronder de effecten op financiële positie, werkgelegenheid, innovatie, groei en concurrentiepositie;
 - een reflectie op de aannames onderliggend aan het voorstel tot afschaffing van de BOR en de DSR;
 - praktische uitdagingen bij implementatie van de afschaffing; en
 - een doorrekening van de effecten op de belastinginkomsten, waarbij tevens een inschatting gemaakt wordt van de indirecte belastingeffecten door bijvoorbeeld verlies aan werkgelegenheid.
- Dit is gedaan door middel van desk research, een enquête onder 224 eigenaren van familiebedrijven alsmede op grond van 19 diepte-interviews met eigenaren van familiebedrijven, branche-experts en banken.

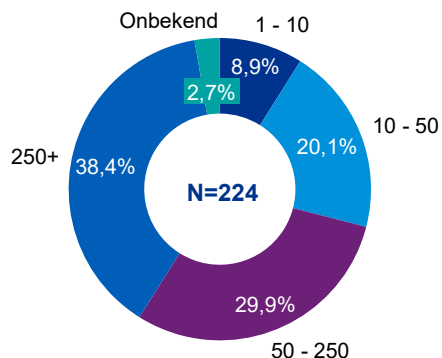
Opzet van het rapport

Het rapport is op de volgende manier opgebouwd:

- **Hoofdstuk 1** toont het belang van familiebedrijven.
- **Hoofdstuk 2** gaat in op het betalen van belasting uit privévermogen.
- **Hoofdstuk 3** gaat in op de potentiële verkoop van familiebedrijven aan derden.
- **Hoofdstuk 4** gaat in op de continuïteit van familiebedrijven.
- **Hoofdstuk 5** zet de mogelijke gevolgen voor werkgelegenheid, innovatie en bijdrage aan de gemeenschap uiteen.
- **Hoofdstuk 6** toont het mogelijke effect op de concurrentiepositie van Nederlandse familiebedrijven.
- **Hoofdstuk 7** gaat in op de mogelijke kapitaalvlucht.
- **Hoofdstuk 8** gaat in op de praktische uitdagingen van het afschaffen van de BOR en de DSR.
- **Hoofdstuk 9** maakt een doorrekening van de gevolgen van het afschaffen van de BOR en de DSR op belastinginkomsten.

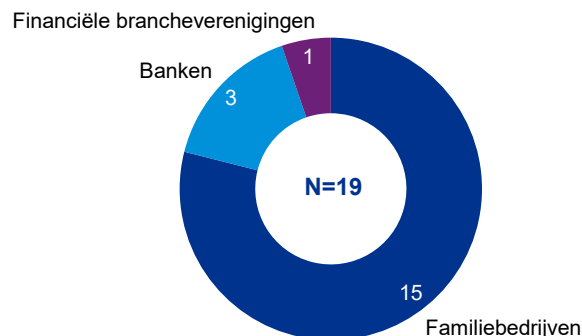
Voor dit onderzoek hebben we een uitvoerige studie gedaan door middel van een enquête onder familiebedrijven, diepte-interviews en deskresearch

68,3% van de respondenten heeft meer dan 50 werknemers en 8,9% van de respondenten heeft 10 of minder werknemers

Notitie: De categorie onbekend bestaat uit 6 respondenten die geen antwoord konden geven.
Bron: KPMG enquête (2021).

Diepte-interviews zijn gehouden met 15 familiebedrijven, 3 banken en 1 financiële branchevereniging

Bron: KPMG Interviewprogramma (2021).

Inzichten uit de enquête

- Om te onderzoeken welke gevolgen familiebedrijven verwachten bij afschaffing van de BOR en de DSR is een enquête opgesteld met 33 vragen.
- De enquête is verspreid onder ongeveer 800 familiebedrijven via het netwerk van KPMG, de Stichting Familie Onderneming en aan de leden van FBned.^{a)}
- 224 respondenten hebben de enquête ingevuld. De respondenten komen vooral uit familiebedrijven met meer dan 50 werknemers.
 - Zo'n 68% van de respondenten heeft meer dan 50 werknemers.

Uitleg bij de resultaten van de enquête

- Een deel van de vragen uit de enquête zijn conditioneel op het antwoord op eerdere vragen uit de enquête. Daarom wisselt het aantal respondenten per vraag. In de notitie bij de grafieken op basis van de enquête is het aantal respondenten van de desbetreffende vraag vermeld.

Inzichten uit het interviewprogramma

- Naast de kwantitatieve inzichten uit de enquête zijn er tijdens het onderzoek ook kwalitatieve inzichten verworven middels een aantal diepte-interviews.
- Doel van de diepte-interviews was om duiding te krijgen bij de enquêteresultaten en stil te staan bij de onderliggende oorzaken van de geïdentificeerde effecten.
- Omwille van bescherming van privacy is alle informatie uit het interviewprogramma anoniem verwerkt.
- Ter illustratie zijn quotes uit de interviews en uit de open vragen van de enquête weergegeven in dit rapport.

Inzichten uit het deskresearch

- Naast de enquête en het interviewprogramma is deskresearch gedaan om de inzichten uit de enquête en de interviews te valideren met bestaand onderzoek en zo nodig aan te vullen met inzichten.
- Zie pagina 67 voor een selectie van de belangrijkste bronnen die geraadpleegd zijn voor dit rapport.
- Overal waar een inzicht of grafiek gebaseerd is op eerder onderzoek staat de bron vermeld in een voetnoot.

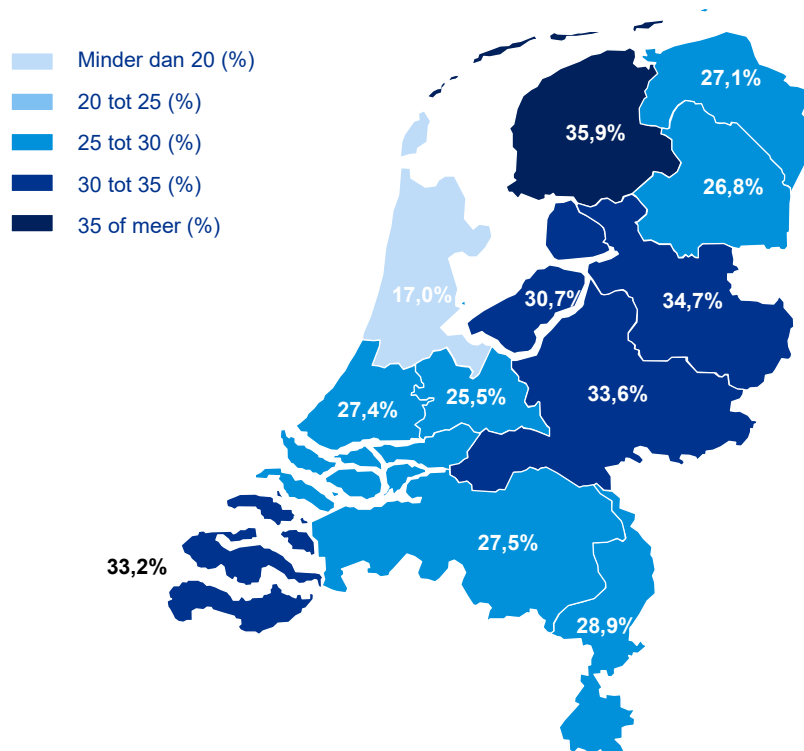
Notitie: ^{a)} In verband met AVG-wetgeving is niet precies bekend naar hoeveel unieke personen de enquête is verspreid.

Het belang van familiebedrijven

Familiebedrijven leveren een belangrijk deel van de toegevoegde waarde in de Nederlandse economie

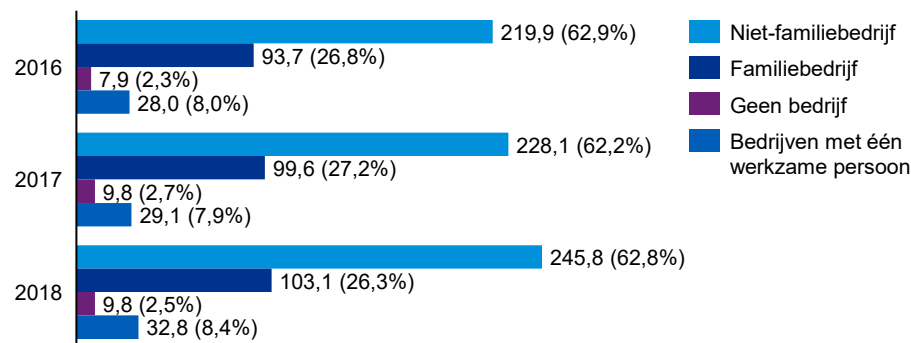
Aandeel familiebedrijven in toegevoegde waarde van het Nederlands bedrijfsleven (exclusief financiële sector)^{a)}, 2018

Familiebedrijven hebben een belangrijk aandeel in de Nederlandse economie

- In 2018 waren er 272.830 familiebedrijven wat 56,2%^{a)} is van het totaal aantal bedrijven in Nederland.
 - Er zijn 5.940 familiebedrijven met 1 werkzaam persoon, 233.800 familiebedrijven met 2-10 werkzame personen, 29.005 familiebedrijven met 10-50 werkzame personen, 3.630 familiebedrijven met 50-250 werkzame personen en 460 familiebedrijven met 250 of meer werkzame personen.¹⁾
- Collectief hebben deze familiebedrijven een belangrijk aandeel in de Nederlandse economie, met een gemiddeld aandeel van ongeveer 27% in de toegevoegde waarde van het Nederlands bedrijfsleven (exclusief financiële sector).¹⁾

Het aandeel van familiebedrijven in de toegevoegde waarde van het Nederlands bedrijfsleven (exclusief financiële sector) schommelt tussen de 26,3% en 27,2%, 2016-2018 (in EUR mrd)^{1) b)}

Notitie: (a) De landbouw-, bosbouw- en visserijsector, de financiële sector, de overheidssector, het onderwijs, de zorg, cultuur, sport en recreatie, belangen- en hobbyverenigingen en overige persoonlijke dienstverlening zijn niet meegenomen.

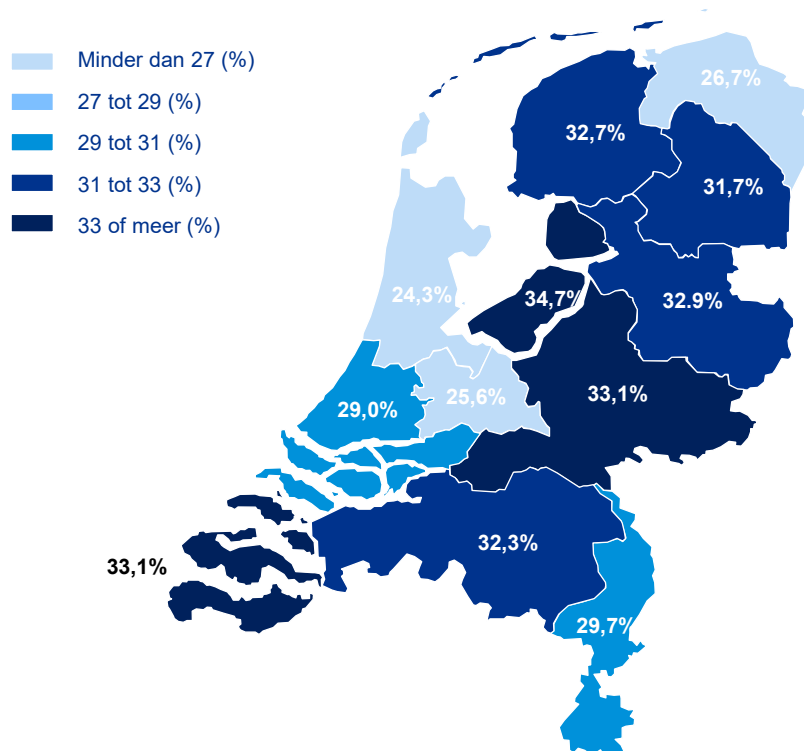
Bron: Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Notitie: (a) Exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzaam persoon. (b) 'Geen bedrijf' betreft instellingen die niet voor de markt produceren en/of de individuele belangen van leden of een kleine doelgroep behartigen.

Bron: (1) Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Familiebedrijven leveren zo'n 30% van de Nederlandse arbeidsplaatsen en zijn daardoor belangrijk voor de werkgelegenheid

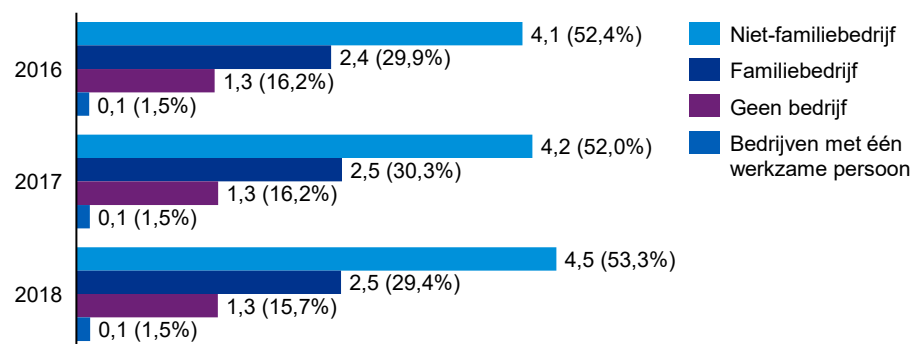
Aandeel familiebedrijven in het totale aantal banen in Nederland, 2018

Familiebedrijven zijn belangrijk voor de Nederlandse werkgelegenheid

- Collectief zijn familiebedrijven belangrijk voor de werkgelegenheid, met een gemiddeld aandeel van ongeveer 30% van het totaal aantal banen in Nederland in de periode van 2016-2018.¹⁾
- Familiebedrijven leveren een grotere bijdrage aan de werkgelegenheid buiten de Randstad.

Het aandeel familiebedrijven in het totaal aantal banen in Nederland schommelt tussen de 29,4% en 30,3%, 2016-2018 (in mln) ^{1) a)}

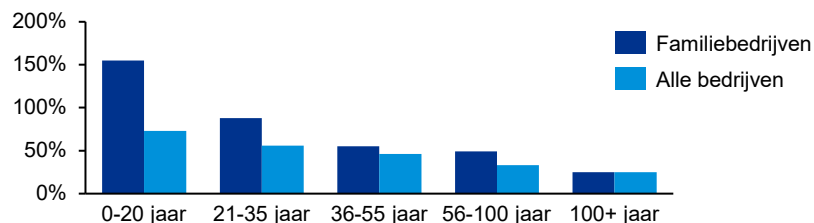
Bron: Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Notitie: (a) 'Geen bedrijf' betreft instellingen die niet voor de markt produceren en/of de individuele belangen van leden of een kleine doelgroep behartigen.

Bron: (1) Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Familiebedrijven lijken daarnaast een belangrijke groeimotor voor de Nederlandse economie en een belangrijke bijdrage aan innovatie te leveren

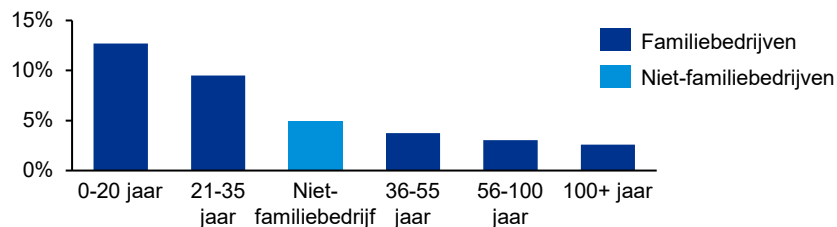
Tijdens de eerste twee generaties groeien familiebedrijven procentueel meer in omzet dan gemiddeld (groei over 5-jaar)

Notitie: Gebaseerd op onderzoek onder een wereldwijde selectie van 6.500 beursgenoteerde familiebedrijven en beursgenoteerde niet-familiebedrijven in de periode van 2007 tot 2015

Bron: Het geheim van de eeuwige jeugd, Erasmus Centre for Family Business, BDO en Rabobank (2020).

Tijdens de eerste twee generaties geven familiebedrijven meer uit aan innovatie (in procent van de omzet) dan gemiddeld voor niet-familiebedrijven

Notitie: Gebaseerd op onderzoek onder een wereldwijde selectie van 6.500 beursgenoteerde familiebedrijven en beursgenoteerde niet-familiebedrijven in de periode van 2007 tot 2015.

Bron: Het geheim van de eeuwige jeugd, Erasmus Centre for Family Business, BDO en Rabobank (2020).

Jonge familiebedrijven zijn innovatiever en groeien sneller dan gemiddeld voor alle bedrijven

- Tijdens de eerste twee generaties investeren familiebedrijven procentueel een groter deel van de omzet in innovatie dan gemiddeld voor niet-familiebedrijven.¹⁾
- Gedurende de eerste twee generaties maken de financiële prestaties van familiebedrijven in termen van omzet en omvang van de activa een sterkere ontwikkeling door dan gemiddeld voor bedrijven van dezelfde leeftijd.¹⁾
- Het lijkt erop dat de bekwaamheid, gedrevenheid en de visie van de oprichters cruciaal is, waardoor onder leiding van de eerste twee generaties familiebedrijven sterk groeien.¹⁾

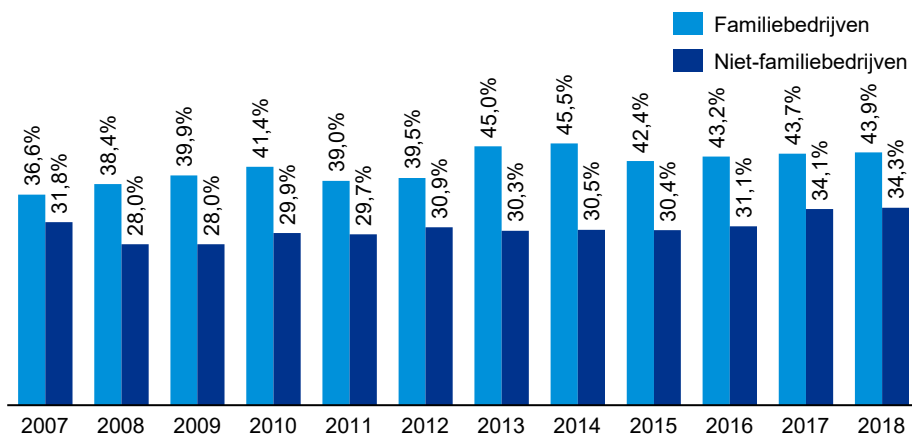
Na de derde generatie loopt het innovatieve vermogen van familiebedrijven terug en zit de groei van familiebedrijven rond het gemiddelde

- Vanaf de derde generatie verdwijnt de voorsprong van familiebedrijven en zit de groei rond het gemiddelde voor bedrijven van dezelfde leeftijd.¹⁾
- De afnemende groei kan veroorzaakt worden door het afnemende innovatieve vermogen van familiebedrijven. Oudere familiebedrijven geven een steeds kleiner deel van de omzet uit aan innovatie.¹⁾
 - Familiebedrijven die meer dan 100 jaar bestaan geven verhoudingsgewijs ongeveer vijf keer minder uit aan innovatie dan familiebedrijven die 20 jaar of jonger zijn.
- Als gevolg van afnemend innovatievermogen kunnen oudere familiebedrijven omzetgroei missen doordat ze minder doen aan product vernieuwing.¹⁾
- Bij elke nieuwe generatie kan de omvang van de oprichtersfamilie toenemen, waarbij het steeds moeilijker zal worden om aan de wensen van alle betrokken familieleden te voldoen. Het blijkt dat oude familiebedrijven het meest succesvol zijn als er een externe CEO is én de oprichtersfamilie nog steeds actief betrokken is.¹⁾

Bron: (1) Het geheim van de eeuwige jeugd, Erasmus Centre for Family Business, BDO en Rabobank (2020).

Familiebedrijven lijken een conservatievere financiële huishouding te hebben, wat blijkt uit solvabiliteit en liquiditeitsratio's ten opzichte van niet-familiebedrijven.

Familiebedrijven hebben een hogere solvabiliteit dan niet-familiebedrijven

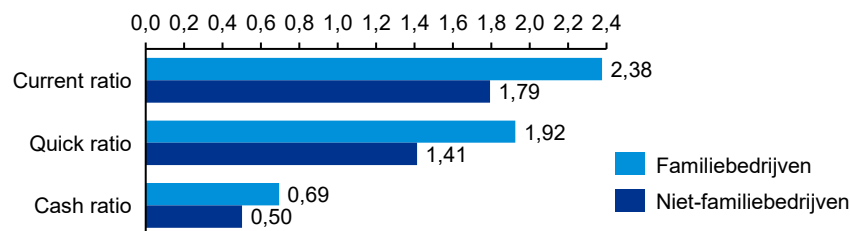
Notitie: Gewogen gemiddelde. Solvabiliteit = (eigen vermogen / totaal vermogen) x 100%. Gebaseerd op onderzoek onder 360 grote familiebedrijven en 148 grote niet-familiebedrijven.

Bron: Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021).

Familiebedrijven hebben vaak een conservatieve financiering, in vergelijking met niet-familiebedrijven

- Familiebedrijven in Nederland trekken minder vreemd vermogen aan dan niet-familiebedrijven. Dit blijkt uit het feit dat familiebedrijven gemiddeld een hoger solvabiliteitsratio hebben dan niet-familiebedrijven.
 - Tussen 2007 en 2018 is de solvabiliteitsratio van familiebedrijven gemiddeld 10,8% hoger dan de solvabiliteitsratio van niet-familiebedrijven.¹⁾
- Dat familiebedrijven vaak voor een conservatieve financiering kiezen wordt ondersteund door internationaal onderzoek, waaruit blijkt dat familiebedrijven beter scoren op verschillende liquiditeitsratio's ten opzichte van niet-familiebedrijven.²⁾
- Familiebedrijven kiezen voor een conservatieve financiering vanwege hun lange-termijnfocus. Deze conservatieve en robuuste financiering kan ervoor zorgen dat familiebedrijven goed een crisis kunnen doorstaan.³⁾

Familiebedrijven lijken beter te scoren op verschillende liquiditeitsratio's

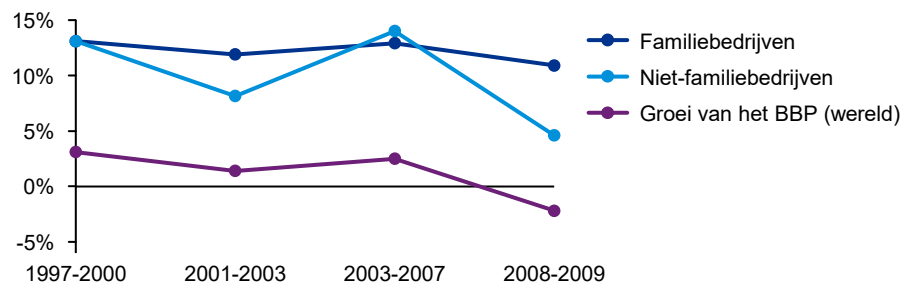
Notitie: Gebaseerd op onderzoek naar de Standard & Poor's 500 bedrijven per 31 december 2013, in de periode van 2008 tot 2013.

Bron: Liquidity and corporate governance: evidence from family firms, Yu-Thompson, Lu-Andrews & Fu (2016).

Bron: (1) Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021). (2) Liquidity and corporate governance: evidence from family firms, Yu-Thompson, Lu-Andrews & Fu (2016). (3) Kenmerken, kansen en knelpunten in het familiebedrijf, Landelijk Expertisecentrum Familiebedrijven (2020)

Door die behouden financiële huishouding lijken familiebedrijven crisisbestendiger en vormen zij daarmee de 'kurk' waar de economie op drijft in slechte tijden

Het gemiddeld rendement op eigen vermogen van familiebedrijven daalt minder gedurende tijden van economische recessie dan dat van niet-familiebedrijven

Notitie: Gebaseerd op een wereldwijde selectie van beursgenoteerde familiebedrijven en beursgenoteerde niet-familiebedrijven met een omzet van meer dan US\$ 1 miljard.

Bron: What you can learn from family business, Harvard Business Review (2012).

Familiebedrijven lijken beter in staat om een crisis door te komen en minder conjunctuurgevoelig

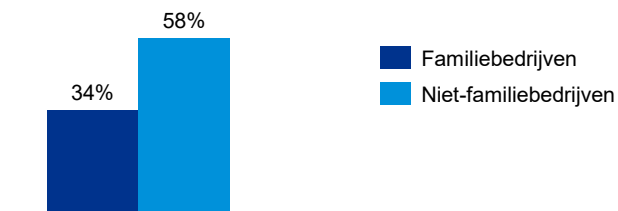
- Familiebedrijven zijn behoudender en lijken mede daardoor minder conjunctuurgevoelig. Het gemiddeld rendement op eigen vermogen van familiebedrijven daalt minder gedurende tijden van economische recessie dan dat van niet-familiebedrijven.
- Daar staat tegenover dat de groei van familiebedrijven lager is in economisch voorspoedige tijden.¹⁾

“In tijden van crisis zijn familiebedrijven de kurk waar de economie op drijft. Met afschaffing van de BOR verliest die kurk zijn drijfvermogen.”

Dat uit zich in de rol die familiebedrijven spelen in het behoud van werkgelegenheid tijdens economisch slechte tijden...

Bij familiebedrijven heeft in de periode tussen 2007 en 2015 slechts in 34% van de gevallen gedwongen ontslag plaatsgevonden, tegenover 58% voor niet-familiebedrijven

Notitie: Gebaseerd op onderzoek onder een wereldwijde selectie van 2.875 beursgenoteerde familiebedrijven en beursgenoteerde niet-familiebedrijven in de periode van 2007 tot 2015

Bron: Winnend werkgeverschap, Erasmus Centre for Family Business, BDO en Rabobank (2019).

Familiebedrijven bieden een relatief hoge mate van baanzekerheid aan werknemers in tijden van economische crisis

- Uit onderzoek onder een wereldwijde selectie van bedrijven blijkt bij familiebedrijven minder vaak gedwongen ontslag plaats te vinden. Dit komt doordat familiebedrijven het belangrijk vinden om bestaanszekerheid te bieden aan hun werknemers.
- Daar staat wel tegenover dat familiebedrijven op andere aspecten minder scoren dan niet-familiebedrijven, waaronder: investeren in de inzetbaarheid van werknemers.¹⁾

“Familiebedrijven hebben een lange termijnvisie. We zijn socialer betrokken bij onze werknemers en zullen daarom ook niet ontslaan in minder goede tijden.”

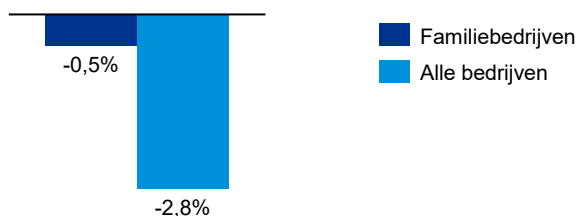
“Familiebedrijven staan heel dicht bij hun mensen, we gooien ze er niet zomaar uit.”

Bron: KPMG Interviewprogramma (2021).

Bron: (1) Winnend werkgeverschap, Erasmus Centre for Family Business, BDO en Rabobank (2019).

...zoals ook zichtbaar wordt in de huidige coronacrisis, waar de daling in werkgelegenheid bij familiebedrijven slechts 0,5% is in tegenstelling tot 2,8% voor de hele economie

De daling in het aantal werknemers in het 2e kwartaal van 2020 lijkt bij familiebedrijven met 0,5% kleiner te zijn dan de gemiddelde daling van 2,8% voor alle bedrijven in Nederland ^{a)}

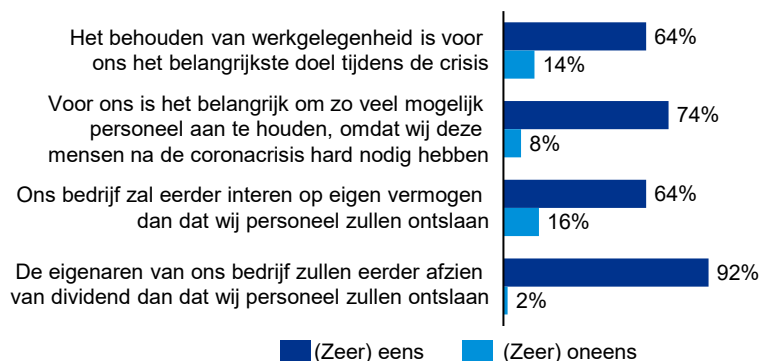
Notitie: (a) De gegevens voor familiebedrijven zijn op basis van het onderzoek van Nyenrode en RSM onder een selectie van familiebedrijven. De gegevens voor alle bedrijven zijn op basis van CBS-cijfers.

Bron: (1) Vervolgonderzoek: familiebedrijf en de coronacrisis, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020).
(2) Arbeidsvolume, CBS (2021)

De daling van het aantal werknemers gedurende de coronacrisis is bij familiebedrijven beperkt gebleven

- Familiebedrijven vinden het ook tijdens de coronacrisis heel belangrijk om hun personeel te behouden.¹⁾
- Uit onderzoek blijkt dat bij familiebedrijven gemiddeld 0,5% minder werknemers in dienst zijn in het 2e kwartaal van 2020 dan een jaar eerder.²⁾ Ter vergelijking, in diezelfde periode is de gemiddelde daling in het aantal werknemers onder alle bedrijven 2,8%.³⁾
 - Ongeveer 64% van de familiebedrijven blijkt in het 2e kwartaal van 2020 evenveel werknemers in dienst te hebben als een jaar eerder, 22% heeft minder werknemers in dienst en 14% heeft meer werknemers in dienst.²⁾

Familiebedrijven vinden het heel belangrijk om hun personeel te behouden, ook gedurende de coronacrisis¹⁾

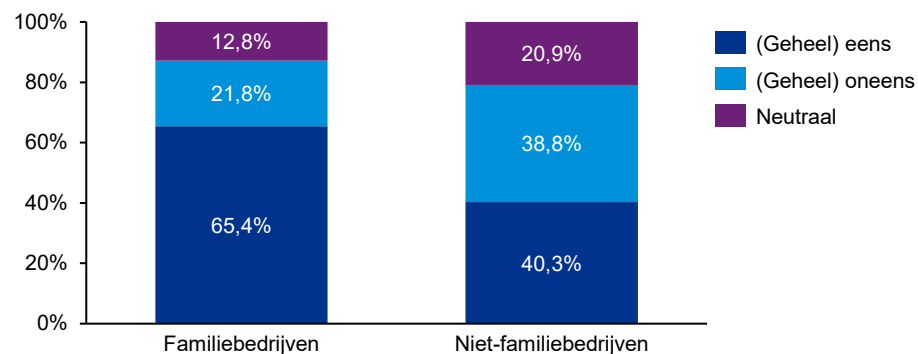
Bron: (1) Familiebedrijf lijdt onder coronacrisis, maar behoudt personeel en is optimistisch over de toekomst, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020).

“Familiebedrijven zijn de motor van de economie. Dat zie je in deze crisis, wij blijven overeind.”⁴⁾

Bron: (1) Familiebedrijf lijdt onder coronacrisis, maar behoudt personeel en is optimistisch over de toekomst, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020). (2) Vervolgonderzoek: familiebedrijf en de coronacrisis, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020). (3) Arbeidsvolume, CBS (2021). (4) KPMG interviewprogramma (2021)

Ook qua innovatievermogen zijn familiebedrijven minder conjunctuurgevoelig dan niet-familiebedrijven

65,4% van de familiebedrijven is bereid om een jaar negatieve resultaten te accepteren als dat de innovatie stimuleert, terwijl 40,3% van de niet-familiebedrijven daartoe bereid is

Notitie: Gebaseerd op onderzoek onder 400 Nederlandse bedrijven met meer dan 25 werknemers.

Bron: Innovatie en het familiebedrijf, Nyenrode Business Universiteit, ING en NPM Capital (2017).

Gedurende slechte tijden zijn familiebedrijven meer bereid om in innovatie te blijven investeren dan niet-familiebedrijven

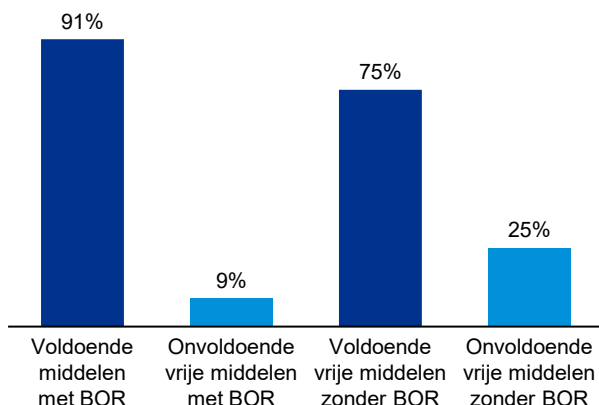
- 65,4% van de familiebedrijven is bereid om een jaar negatieve resultaten te accepteren als dat de innovatie stimuleert, terwijl 40,3% van de niet-familiebedrijven daartoe bereid is.
- 38,8% van de niet-familiebedrijven is niet bereid om een jaar negatieve resultaten te accepteren als dat de innovatie stimuleert. Dat zelfde geldt voor slechts 21,8% van de familiebedrijven.

Betalen belasting uit privévermogen

Volgens onderzoek van de Belastingdienst beschikken de meeste familiebedrijven bij vererving over voldoende vrije middelen om de erfbelasting zonder BOR te voldoen

In 75% van de onderzochte nalatenschappen zijn voldoende middelen aanwezig om na aftrek van de waarde van de onderneming de erfbelasting te voldoen

Notitie: Cijfers uit 2017. Het percentage van nalatenschappen waarbij na aftrek van de waarde van de onderneming voldoende vrije middelen aanwezig waren om op het niveau van de nalatenschap de verschuldigde erfbelasting te voldoen.

Bron: Notitie Bouwstenen BOR – Onderzoek uitwerking vrije middelen, Belastingdienst (2020).

De Belastingdienst heeft in 2020 onderzoek gedaan om te kijken of er voldoende vrije middelen zijn om de erfbelasting zonder BOR te kunnen voldoen

- De Belastingdienst heeft op 15 april 2020 onderzoek verricht naar de vraag of er bij vererving van ondernemingsvermogen voldoende vrije middelen beschikbaar zouden zijn om de erfbelasting te betalen. Dit onderzoek is na een WOB-verzoek op 24 augustus 2020 gepubliceerd.⁽¹⁾
 - Het onderzoek van de Belastingdienst is een vervolg op het promotieonderzoek van M. Hooftgevee uit 2011⁽²⁾. Met het onderzoek zijn de resultaten uit 2011 geactualiseerd.
- Het doel van het onderzoek van de Belastingdienst was om antwoord te geven op de vraag in hoeverre de BOR noodzakelijk is voor het voortbestaan van de onderneming, waarbij de onderzoeksvraag als volgt is geformuleerd: “Zijn er in bedrijfsopvolgingssituaties bij overlijden voldoende vrije middelen aanwezig om de erfbelasting te voldoen indien de BOR niet zou bestaan?”
- In het onderzoek zijn 277 erfbelastingaangiftes beoordeeld uit een totale populatie van 2.200 aangiftes uit 2017 waarin de BOR is toegepast. Dit was een aselecte steekproef; er is geen onderscheid gemaakt naar omvang of leeftijd van de ondernemingen.
- Er is in het onderzoek niet gekeken naar de effecten van het afschaffen van de DSR.

De conclusie van het onderzoek is dat er in 75% van de nalatenschappen voldoende vrije middelen zijn om de erfbelasting zonder BOR te betalen

- Voor de bepaling van de ‘vrije middelen’ is de totale waarde van de nalatenschap verminderd met de waarde van de onderneming en de verschuldigde erfbelasting (zonder toepassing van de vrijstelling onder de BOR). Bij een negatieve uitkomst is de conclusie dat er onvoldoende vrije middelen beschikbaar zijn.
- Uit deze steekproef blijkt dat in 75% van de nalatenschappen voldoende vrije middelen aanwezig waren om de erfbelasting te betalen. Met de huidige BOR is dit 91%.

Bron: (1) Notitie Bouwstenen BOR – Onderzoek uitwerking vrije middelen, Belastingdienst (2020). (2) De kwaliteit van de fiscale bedrijfsopvolgingswetgeving, M. Hooftgevee (2011).

De Belastingdienst houdt in zijn onderzoeksresultaten echter geen rekening met de mogelijke afschaffing van de DSR, wat een significante impact heeft

Wanneer rekening gehouden wordt met inkomstenbelasting, leidt dit in potentie tot meer dan een verdubbeling van de verschuldigde belasting

Verschil berekening met of zonder afschaffing DSR ^{a)}		
Berekening	Onderdeel	Waarde
Berekening zonder afschaffing DSR	Waarde aandelen familiebedrijf in nalatenschap	€ 1.000.000
	Erfbelasting	€ 187.125
	Totale belastingdruk	€ 187.125
Berekening met afschaffing DSR	Waarde aandelen familiebedrijf in nalatenschap	€ 1.000.000
	Verschuldigde inkomstenbelasting	€ 269.000
	Erfbelasting ^{b)}	€ 133.325
	Totale belastingdruk	€ 402.325

Notitie: (a) Tarieven 2021, geen rekening houdende met vrijstellingen.

(b) Na aftrek van de inkomstenbelasting resteert een verkrijging van € 1.000.000 -/- € 269.000 = € 731.000. De erfbelasting hierover bedraagt 10% over de eerste € 128.751 en 20% over het meerdere. In totaal € 133.325.

Het niet meenemen van de mogelijke effecten van het afschaffen van de DSR geeft een onvolledig beeld van de effecten van de voorgestelde maatregelen

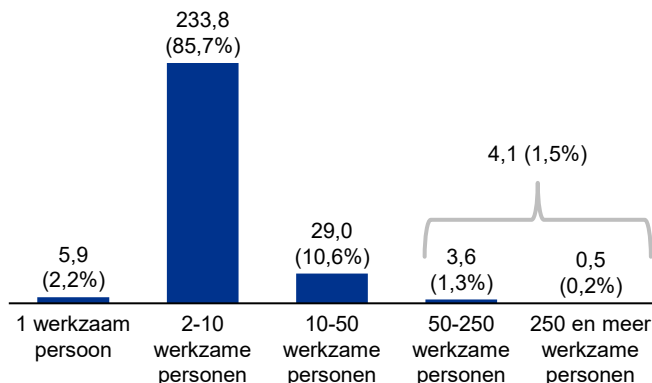
- Bij het onderzoek van de Belastingdienst uit 2020 is alleen gekeken in hoeveel gevallen voldoende vrije middelen aanwezig waren om de erfbelasting te betalen.
- Een grote beperking in de gekozen aanpak is dat de verschuldigde inkomstenbelasting bij afschaffing van de DSR niet is meegenomen in deze analyse. Hoewel de grondslag qua heffing voor de inkomstenbelasting en de erfbelasting niet gelijk is, zal er bij afschaffing van de DSR in nagenoeg alle gevallen ook inkomstenbelasting verschuldigd zijn bij vererving van ondernemingsvermogen.

Het afschaffen van de DSR en de BOR leidt tot meer dan een verdubbeling van de belastingdruk dan bij alleen afschaffing van de BOR

- Het erfbelastingtarief bij vererving naar kinderen is maximaal 20%, met een opstapje van 10% over de eerste € 128.751 (2021).
- Het inkomstenbelastingtarief voor vererving van aandelen in een familiebedrijf zonder DSR is 26,9%. Daarmee is de impact van de inkomstenbelasting potentieel dus nog groter dan die van de erfbelasting.
- Stel 100% van de aandelen in een familiebedrijf met een waarde van € 1 miljoen vererft naar 1 kind als onderdeel van een nalatenschap.
 - Zonder toepassing van de BOR of andere vrijstellingen zou hierover € 187.125 erfbelasting verschuldigd zijn.
 - Zonder toepassing van de BOR en de DSR moet tevens rekening gehouden worden met de inkomstenbelasting in box II en wordt de totale belastinglast € 402.325.

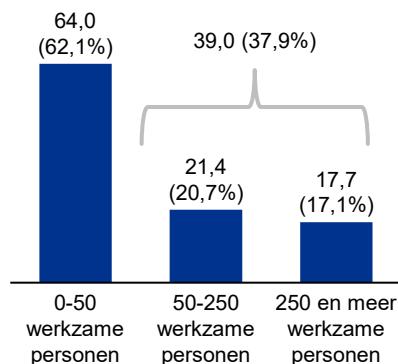
Door een aselechte steekproef te gebruiken heeft de Belastingdienst waarschijnlijk met name kleinere ondernemingen onderzocht, wat de economische impact onderschat

Slecht 1,5% van de familiebedrijven in Nederland heeft 50 of meer werkzame personen, 2018 (in duizendtallen)

Bron: Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

De familiebedrijven met 50 of meer werkzame personen vertegenwoordigen 37,9% van de toegevoegde waarde van familiebedrijven in het Nederlands bedrijfsleven (exclusief financiële sector)^{a)}, 2018 (in EUR mrd)

Notitie: (a) Zie voor de definitie van het bedrijfsleven (exclusief financiële sector) de notitie op pagina 15.

Bron: Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Toepassing van de aselechte steekproef maakt het waarschijnlijk dat de Belastingdienst met name kleinere familiebedrijven onderzocht heeft

- De Belastingdienst heeft een aselechte steekproef gehouden uit de nalatenschappen waarin de BOR is toegepast. Er is geen onderscheid gemaakt tussen kleine of grote familiebedrijven, noch op basis van waarde, noch op basis van aantallen werknemers. De familiebedrijven die zijn aangetroffen in de beoordeelde nalatenschappen zullen dus een afspiegeling vormen van alle ondernemingen in Nederland.
- Op basis van CBS-data kan een verdeling worden gemaakt van familiebedrijven naar personeelsomvang. Hieruit blijkt dat slechts 1,5% van de familiebedrijven in Nederland 50 of meer werknemers heeft en dat 85,7% van de ondernemingen 2 tot 10 werknemers heeft.
- Door het aselechte karakter van de steekproef is het dus aannemelijk dat vooral familiebedrijven beoordeeld zijn die kleiner van omvang zijn.

Door een aselechte steekproef te gebruiken wordt de economische impact naar verwachting onderschat

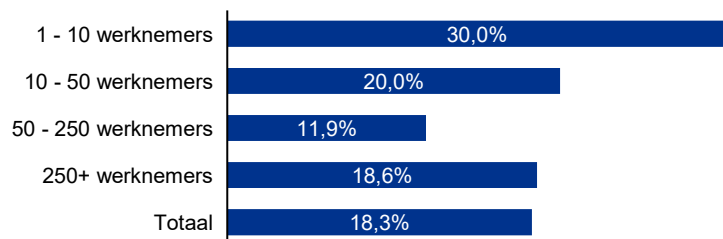
- Zeer kleine ondernemingen ondervinden naar verwachting minder last van de afschaffing van de BOR vanwege de reguliere vrijstelling in de erfbelasting (in 2021: € 21.282) en het lagere tarief van 10% over de eerste € 128.751 (2021) in plaats van het tarief van 20% dat van toepassing is op het bedrag daarboven.
- Daarnaast vertegenwoordigen grotere bedrijven een veel groter deel van de toegevoegde waarde aan de economie. De 1,5% van de familiebedrijven met meer dan 50 medewerkers vertegenwoordigt 37,9% van de toegevoegde waarde van familiebedrijven in het Nederlands bedrijfsleven (exclusief financiële sector).^{a) 1)}
- De conclusie dat 'slechts' 25% van de familiebedrijven na afschaffen van enkel de BOR onvoldoende vrije middelen heeft om de erfbelasting te betalen is daarmee naar verwachting een onderschatting als gekeken wordt naar grotere familiebedrijven en naar de economische impact.

Notitie: (a) Zie voor de definitie van het bedrijfsleven (exclusief financiële sector) de notitie op pagina 15.

Bron: (1) Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Ons onderzoek suggereert dat er na afschaffing van de BOR en de DSR in slechts 20% van de gevallen voldoende vrij vermogen is om vanuit het privévermogen te financieren

18,3% van de respondenten verwacht dat de (extra) belasting (deels) gefinancierd wordt met privévermogen door de opvolgers van familiebedrijven

Notitie: N = 224. 6 respondenten konden geen antwoord geven op de vraag hoeveel werknemers het bedrijf heeft. Deze respondenten zijn niet meegenomen in de onderverdeling per aantal werknemers, maar wel in het totaal. De groepen zijn niet even groot (zie pagina 13). Het totaal is het gewogen gemiddelde.

Bron: KPMG enquête (2021).

“Het is onmogelijk om de belasting [na afschaffing van de BOR en de DSR] vanuit privé te betalen. We hebben het goed, maar het geld zit in het bedrijf, niet in privé.”

“We hebben wel enig privévermogen, maar dat staat niet in verhouding tot de waarde van de aandelen. Daardoor moeten we wel financieren vanuit het bedrijf.”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Er lijkt in veel gevallen onvoldoende privévermogen beschikbaar om de (extra) belastingdruk door afschaffing BOR en DSR te financieren

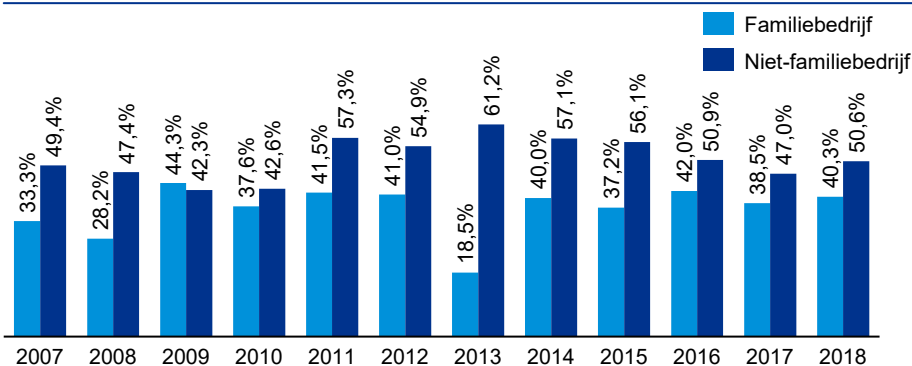
- Een belangrijk argument voor het afschaffen van de BOR en de DSR is dat er doorgaans genoeg privévermogen is waarmee de schenk- of erfbelasting bij bedrijfsovername betaald kan worden. Desalniettemin geeft slechts 18,3% van de respondenten aan de belasting (deels) uit privévermogen te financieren.
- Interviewfeedback suggereert dat dit kan komen doordat voor veel eigenaren van familiebedrijven het familievermogen grotendeels bestaat uit ondernemingsvermogen. Zie de volgende pagina's voor meer toelichting.

Kleinere familiebedrijven lijken iets vaker uit privévermogen te kunnen financieren dan grotere familiebedrijven

- Familiebedrijven met 10 of minder werknemers lijken vaker de (extra) belasting vanuit privévermogen te financieren. Dat kan komen doordat zij minder last van de afschaffing van de BOR hebben vanwege de reguliere vrijstelling in de erfbelasting (zie vorige pagina).
 - 30,0% van de respondenten met 1-10 werknemers geeft aan de belasting (deels) uit liquide middelen uit privévermogen te financieren.
- Familiebedrijven met 50 tot 250 werknemers lijken het minst vaak vanuit privévermogen te financieren, familiebedrijven met meer dan 250 werknemers lijken dit ongeveer even vaak als gemiddeld te doen.

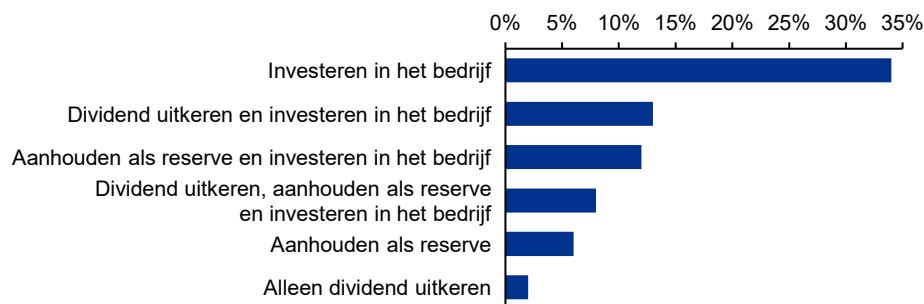
Familiebedrijven houden meer winst in onderneming dan niet-familiebedrijven, waardoor ze relatief weinig dividend naar privé uitkeren...

Familiebedrijven hebben gemiddeld een lagere dividend pay-out ratio dan niet-familiebedrijven.

Notitie: Gewogen gemiddelde. Gebaseerd op onderzoek onder 360 grote familiebedrijven en 148 grote niet-familiebedrijven.
Bron: Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021)

Bijna 35% van de respondenten van een onderzoek van ING onder familiebedrijven geeft aan alle winst te investeren in het bedrijf

Notitie: Gebaseerd op onderzoek onder 220 familiebedrijven.
Bron: Strategie en kansen in het familiebedrijf, ING (2013).

Familiebedrijven keren relatief weinig dividend uit en herinvesteren relatief veel van de winst in de onderneming, waardoor het vermogen van eigenaren grotendeels in de onderneming zit

- Uit onderzoek van Windesheim blijkt dat familiebedrijven minder dividend uitkeren dan niet-familiebedrijven in vrijwel alle jaren tussen 2007 en 2018.¹⁾ Dit leidt ertoe dat een groter deel van het vermogen van eigenaren van familiebedrijven in het bedrijf zit.
- Dit blijkt ook uit een onderzoek van ING onder familiebedrijven. Bijna 35% van hun respondenten geeft aan alle winst te investeren in het bedrijf. Daarnaast geeft ongeveer een derde van de respondenten aan de winst ten dele te gebruiken voor investeringen in het bedrijf.²⁾
- Onderzoek van Nyenrode wijst ook aan dat familiebedrijven het grootste deel van hun winst gebruiken om investeringen te doen in het bedrijf. 88% van hun respondenten geeft aan het eens of geheel eens te zijn met die stelling.³⁾
- Doordat familiebedrijven relatief veel van de winst herinvesteren in de onderneming komt er minder vermogen beschikbaar voor privé en zorgen zij ervoor dat er zo veel mogelijk productief vermogen in de onderneming blijft.

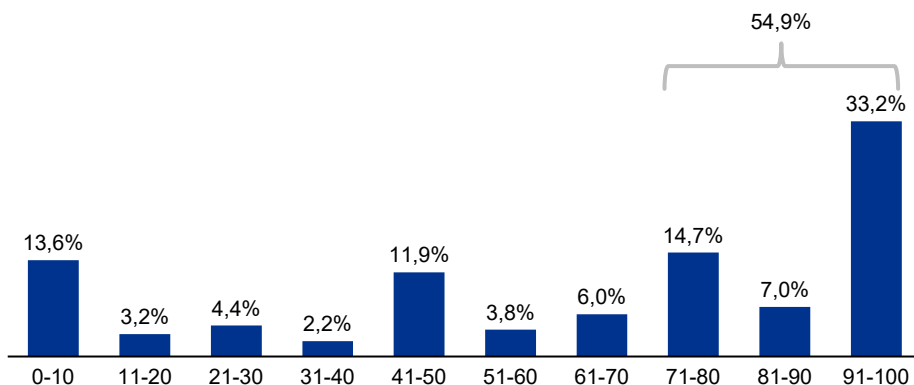
Dividenduitkeringen lijken toe te nemen als externe aandeelhouders aan boord komen

- Vooral wanneer er externe (minderheids)aandeelhouders aan boord komen en het eigenaarschap meer complex wordt, kunnen dividenduitkeringen stijgen.⁴⁾
 - Dividenduitkeringen worden hierbij gebruikt om zo spanningen tussen aandeelhouders te mitigeren.⁴⁾

Bron: (1) Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021). (2) Strategie en kansen in het familiebedrijf, ING (2013). (3) Bouwstenennotitie bedreigt crisisbestendigheid familiebedrijf, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020). (4) The effect of family business professionalization on dividend payout, Michiels, A., Uhlaner, L., & Dekker, J. (2017).

...dientengevolge lijkt voor een groot deel van eigenaren van familiebedrijven het vermogen primair uit het ondernemingsvermogen te bestaan en niet uit vrij vermogen

Voor 33,2% van de eigenaren van familiebedrijven bestaat 91% tot 100% van het familievermogen uit het ondernemingsvermogen van het familiebedrijf

Bron: Innovatie en het familiebedrijf, Nyenrode Business Universiteit, ING en NPM Capital (2017).

“Er is altijd weinig dividend uitgekeerd om het bedrijf gezond te houden. Dus er is helemaal niet genoeg privévermogen om de belastingdruk mee op te vangen.”

“We hebben bijna geen privévermogen, het zit bijna allemaal vast in het bedrijf vanwege continuïteit van het bedrijf. Je wilt niet hebben dat je dividend uitgekeerd hebt en niets meer beschikbaar hebt om het bedrijf te redden.”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Families hebben in de meeste gevallen veel van hun vermogen in de onderneming zitten

- Uit onderzoek van Nyenrode blijkt dat voor 54,9% van de eigenaren van familiebedrijven meer dan 71% van het familievermogen bestaat uit het ondernemingsvermogen van het familiebedrijf en voor 33,2% van de eigenaren is dit zelfs meer dan 91% van het familievermogen.¹⁾
- Ook interviewfeedback suggereert dat bijna het volledige familievermogen in het bedrijf zelf zit. De familiebedrijven zetten in op groei en innovatie door minimaal dividend uit te keren en de winst te herinvesteren in het familiebedrijf.

Daardoor zal er in de meeste gevallen onvoldoende privévermogen zijn om de belasting bij bedrijfsoverdracht na afschaffing van de BOR en de DSR uit privé te betalen

- Voor 54,9% de eigenaren van familiebedrijven bestaat 71% of meer van het familievermogen uit het ondernemingsvermogen van het familiebedrijf.¹⁾ Bij een totaal vermogen van € 100 miljoen houdt dit in dat de ondernemingswaarde ten minste € 71 miljoen is en dat deze eigenaren € 29 miljoen of minder in privé hebben.
- In de situatie dat de BOR en de DSR worden afgeschaft en € 71 miljoen ondernemingsvermogen en € 29 miljoen aan privévermogen wordt vererfd of geschonken, dan is de verschuldigde belasting ('cash out') ~41,5%^{a)} van de ondernemingswaarde, oftewel € 29,5 miljoen en daarnaast ~20%^{b)} van het privévermogen, oftewel € 5,8 miljoen. Het totaal van verschuldigde belasting is in deze gevallen meer dan het beschikbare privévermogen.
- Dit betekent dat het merendeel van de eigenaren van familiebedrijven deze belastingen (deels) vanuit het ondernemingsvermogen van het familiebedrijf moet financieren.

Notitie: (a) Zie pagina 9 voor een onderbouwing van het percentage van 41,5% voor verschuldigde belasting ('cash out').

(b) Er vanuit gaande dat het privévermogen box III vermogen betreft is de schenk- en erfbelasting 20% (exclusief vrijstellingen schenk- en erfbelasting én het 'opstaptarief' van 10% tot € 128.751).

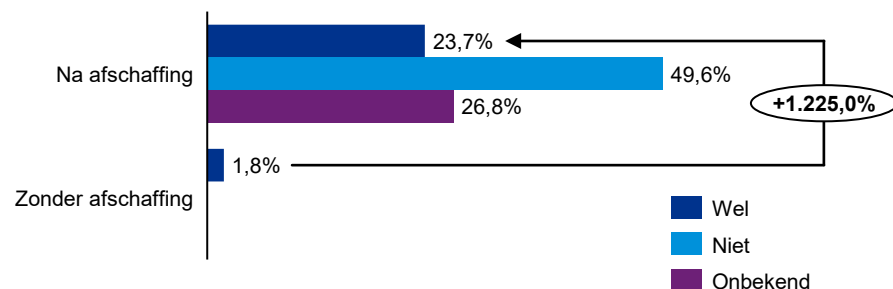
Bron: (1) Innovatie en het familiebedrijf, Nyenrode Business Universiteit, ING en NPM Capital (2017).

Verkoop van familiebedrijven aan derde partijen

Afschaffing van de BOR en de DSR leidt mogelijk tot een grote toename van verkopen van familiebedrijven aan derde partijen

23,7% van de respondenten overweegt het bedrijf te verkopen aan een derde partij na afschaffing van de BOR en de DSR. Zonder die afschaffing overweegt slechts 1,8% van de respondenten verkoop aan een derde partij

Notitie: N = 224. De vraag over het overwegen van verkoop zonder afschaffing van de BOR en de DSR is alleen gesteld aan de respondenten die 'Ja' hebben geantwoord op de vraag of zij verkoop overwegen na afschaffing. De aanname is gedaan dat respondenten die niet overwegen het familiebedrijf te verkopen aan derden na afschaffing van de BOR en de DSR, dat ook niet doen in de situatie dat deze regelingen niet worden afgeschaft.

Bron: KPMG enquête (2021).

“Die [extra belastingdruk] kunnen wij niet uit liquide middelen of dividend halen. Die zijn niet aanwezig om zo een grote belasting claim te kunnen betalen. We zullen aandelen van het bedrijf moeten verkopen om de belastingclaim te kunnen voldoen.”

“Het wordt onwaarschijnlijk dat ik het bedrijf kan overdragen; ik wil mijn kinderen niet met grote schulden opzadelen en een beperkt winstgevend bedrijf.”

[Financiering zal gebeuren] “door een verplichte verkoop aan een derde partij, met andere woorden, de teloorgang van het familiebedrijf.”

Bron: KPMG enquête (2021).

Afschaffing van de BOR en de DSR zou kunnen leiden tot verkoop van familiebedrijven aan een derde partij

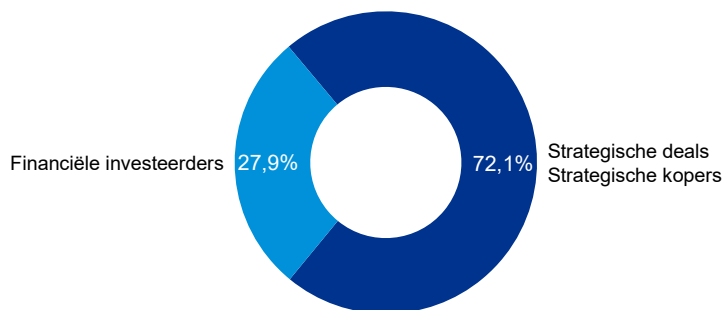
- Wanneer de BOR en de DSR worden afgeschaft overweegt 23,7% van de respondenten het bedrijf te verkopen aan een derde partij. Ongeveer de helft van de respondenten zal het bedrijf niet verkopen, ruim een kwart weet het niet.
- In de situatie zonder afschaffing van de BOR en de DSR overweegt slechts 1,8% van de respondenten verkoop aan een derde partij.

De belastingheffing wordt in deze gevallen als dusdanig groot gezien dat familiebedrijven geen andere optie zien dan verkoop aan derde partijen

- Ook uit de interviews blijkt dat ruim een derde van de geïnterviewden zich gedwongen voelt om het familiebedrijf of een deel van het familiebedrijf te verkopen om zo de belastingclaim te kunnen financieren.
 - Geïnterviewden geven aan als primaire reden dat er onvoldoende privévermogen is.
 - Daarnaast geven geïnterviewden aan dat er ofwel onvoldoende middelen aanwezig zijn in het bedrijf zijn om de extra belastingdruk te betalen, dan wel dat het onmogelijk is om de beschikbare middelen uit de onderneming te halen zonder de continuïteit van de onderneming in gevaar te brengen.
 - Tevens suggereren de interviews dat het niet in alle gevallen mogelijk is om vrij te beschikken over de middelen in de onderneming, bijvoorbeeld in het geval van een structuurvennootschap.

De verkoop van familiebedrijven zal naar verwachting vooral plaatsvinden aan private-equityfondsen en grote (beursgenoteerde) bedrijven, ten koste van crisisbestendigheid

In 2019 werd 72,1% van alle fusies en overnames door strategische kopers (ander bedrijf) gedaan en 27,9% door financiële investeerders (Private Equity)

Bron: The Dutch M&A market – exception to the rule?, KPMG Global Deal Activity Update, KPMG Deals NL (2019).

“We zijn al bezig met overdracht naar de volgende generatie, maar de private-equityfondsen staan hier maandelijks op de stoep met voorstellen voor overname”

“Als BOR afgeschaft wordt, dan is bij het eerstvolgende overlijden het familiebedrijf weg. Dan moet er verkocht worden aan private equity en verdwijnt ons bedrijf uit de regio”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Uit interviews komt naar voren dat de meest waarschijnlijke kandidaten voor verkoop private-equityfondsen en grote (beursgenoteerde) bedrijven zijn

- Bijna driekwart van alle fusies en overnames in Nederland in 2019 waren strategische fusies en overnames.¹⁾ Uit eerder onderzoek blijkt echter dat het merendeel van overnames van specifiek familiebedrijven wordt gedaan door private-equityfondsen en grootbedrijven.²⁾
- Interviewfeedback suggereert ook dat voor veel familiebedrijven geldt dat vooral private-equityfondsen geïnteresseerd zijn in een eventuele overname. Een aantal van de eigenaren zegt nu al op regelmatige basis benaderd te worden door verschillende private-equitypartijen.
- Eigenaren van familiebedrijven geven tijdens de interviews de voorkeur aan verkoop aan een partij met een gelijkwaardige cultuur en een langetermijnvisie voor het bedrijf, zodat verkoop bijdraagt aan de continuïteit van het bedrijf. Eigenaren van familiebedrijven beseffen echter dat in de meeste gevallen enkel (beursgenoteerde) grootbedrijven en private-equityfondsen de middelen hebben om het bedrijf te kopen.

De crisisbestendigheid van familiebedrijven kan verloren gaan bij verkoop

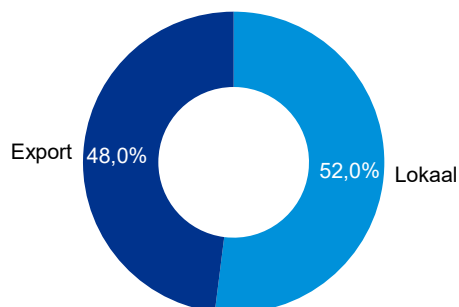
- Familiebedrijven zijn mede door hun conservatieve financiering crisisbestendiger dan niet-familiebedrijven (zie pagina 19).
- Verkoop aan private-equityfondsen kan bijvoorbeeld impact hebben op de solvabiliteit van familiebedrijven, waardoor ze kwetsbaarder kunnen worden voor conjunctuurschommelingen.
 - Private-equityfondsen financieren bedrijfsovernames doorgaans voor een significant deel met vreemd vermogen, wat uiteindelijk terechtkomt op de balans van het overgenomen bedrijf.^{3) 4)}
- Daarmee verliezen die familiebedrijven mogelijk de voordelen zoals beschreven op pagina's 15-22, waaronder het positieve effect op werkgelegenheid tijdens crises.
 - In tijden van economische crisis ontslaan bedrijven die veel vreemd vermogen hebben aanzienlijk meer werknemers dan bedrijven die minder vreemd vermogen aantrekken.⁵⁾

Bron: (1) The Dutch M&A market – exception to the rule?, KPMG Global Deal Activity Update, KPMG Deals NL (2019). (2) Family-firm buyouts, private equity, and strategic change, Scholes et al. (2009). (3) The risks of becoming over-leveraged by private equity, Forbes (2019). (4) Private equity firms get rich at taxpayer expense, Appelbaum and Batt (2017). (5) Firm leverage and unemployment during the great recession, Giroud & Mueller (2015).

© 2021 KPMG Advisory N.V., een naamloze vennootschap en lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Limited, een Engelse entiteit. Alle rechten voorbehouden. De naam KPMG en het logo zijn geregistreerde merken die onder licentie worden gebruikt door de zelfstandige ondernemingen die lid zijn van de wereldwijde KPMG-organisatie.

Verkoop van familiebedrijven leidt naar verwachting tot een uitstroom van ondernemingsvermogen

Tussen 2014 en 2019 werden 48% van alle overnames en fusies in Nederland door buitenlandse partijen uitgevoerd

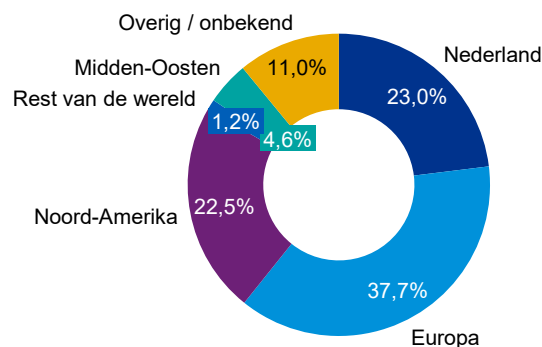

Bij bijna de helft van de fusies en overnames in Nederland is de koper een buitenlandse partij

- 52% van de fusies en overnames van Nederlandse bedrijven zijn 'lokale deals', waarbij zowel de koper als het overgenomen bedrijf van Nederlandse origine zijn. Bij de overige 48% van fusies en overnames is de koper van buitenlandse origine.¹⁾
- Bij overnames van Nederlandse bedrijven door private equity fondsen ligt dit percentage aanzienlijk hoger. 77% van de private equity buy-outs van Nederlandse bedrijven tussen 2010 en 2019 is afkomstig uit het buitenland.²⁾

Bron: The Dutch M&A market – exception to the rule?, KPMG Global Deal Activity Update, KPMG Deals NL (2019).

77% van de private equity buy-outs van Nederlandse bedrijven tussen 2010 en 2019 is afkomstig uit het buitenland

Bron: Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen, NVP.nl (2020).

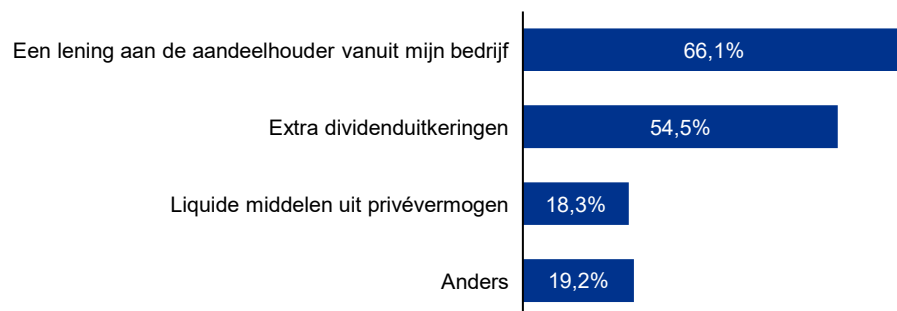
Bron: (1) The Dutch M&A market – exception to the rule?, KPMG Global Deal Activity Update, KPMG Deals NL (2019).
(2) Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen, NVP.nl (2020).

Continuïteit van familiebedrijven

In het geval dat het bedrijf niet verkocht wordt, verwachten familiebedrijven de (extra) belasting voornamelijk te financieren door middelen aan het bedrijf te onttrekken

De (extra) belasting wordt door de opvolgers van familiebedrijven op de volgende manieren gefinancierd:

Notitie: N = 224. Bij deze vraag konden de respondenten meerdere antwoorden selecteren.

Bron: KPMG enquête (2021).

“Privéfinanciering is niet mogelijk, dan zouden de huidige aandeelhouders geld uit het bedrijf moeten halen. We hebben doorgerekend wat de kosten hiervan gaan zijn en dat is niet te financieren voor de nieuwe generatie aandeelhouders.”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

De extra belastingdruk lijkt door een groot deel van de familiebedrijven gefinancierd te moeten worden vanuit het bedrijf

- Ruim de helft van de respondenten geeft aan dat de (extra) belasting vanuit het familiebedrijf gefinancierd zal moeten worden, door middel van een lening aan de aandeelhouder en/of extra dividenduitkeringen. In de praktijk kan dit betekenen dat een familiebedrijf tot ~41,5% van de bedrijfswaarde in de vorm van een extra dividenduitkering of via een lening aan het bedrijf zal moeten onttrekken.
- Andere genoemde vormen van financiering door respondenten zijn schenking door ouders en privéleningen.

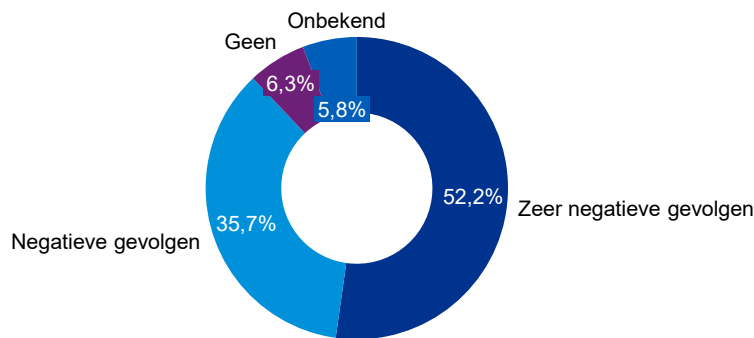
De lening aan aandeelhouder zal vanaf 2023 nog maar beperkt mogelijk worden vanwege de ‘Wet excessief lenen bij de eigen vennootschap’

- De ‘Wet excessief lenen bij de eigen vennootschap’ houdt in dat de aanmerkelijkbelanghouder (AB) van een vennootschap niet meer dan € 500.000 van de vennootschap mag lenen.¹⁾ Als gevolg van de invoering van die wet zal lenen van de vennootschap om aan belastingverplichtingen te voldoen nog maar heel beperkt mogelijk zijn.
- Aangezien er in de meeste gevallen niet genoeg privévermogen is om de extra belastingdruk te betalen, zullen familiebedrijven extra dividenduitkeringen moeten doen. Dat heeft tot gevolg dat er een nog hogere belastinglast kan ontstaan, daar dan ook dividendbelasting verschuldigd is bovenop de erf- en inkomstenbelasting.
 - Aandeelhouders moeten een aanmerkelijk belang (AB)-heffing van 26,9% over uitgekeerd dividend betalen.
 - Bijvoorbeeld: om in privé € 1.000 belasting te kunnen betalen zal de vennootschap € 1.368 dividend moeten uitkeren. Na betaling van 26,9% AB-heffing resteert dan € 1.000 netto die gebruikt kan worden om de belastingschuld te voldoen.
 - Wanneer de belasting van ~41,5% van de bedrijfswaarde volledig met extra dividenduitkeringen wordt gefinancierd is het totaal van benodigde dividenduitkeringen ~56,8% van de bedrijfswaarde.

Bron: (1) Wetsvoorstel Wet excessief lenen bij eigen vennootschap, Rijksoverheid (2020).

Door de extra belastingdruk te moeten financieren uit de onderneming verwachten veel familiebedrijven (zeer) negatieve gevolgen van afschaffing van de BOR en de DSR

88% van de respondenten verwacht dat de afschaffing van de BOR en de DSR negatieve of zeer negatieve gevolgen heeft voor het familiebedrijf

Notitie: N = 224.

Bron: KPMG enquête (2021).

De respondenten op deze vraag verwachten dat afschaffing van de BOR en de DSR een nadelig effect heeft op de volgende zaken:

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 197 respondenten die 'zeer negatieve gevolgen' of 'negatieve gevolgen' hebben geantwoord op de vraag over welke gevolgen zij verwachten dat afschaffing van de BOR en de DSR heeft op het familiebedrijf.

Bron: KPMG enquête (2021).

Respondenten verwachten (zeer) negatieve gevolgen, met name op financiële weerbaarheid en mogelijkheden om te investeren

- 88% van de respondenten verwacht dat de substantiële belastingdruk bij een bedrijfsovername negatieve gevolgen gaat hebben voor het bedrijf.
- De respondenten maken zich het meest zorgen over de financiële weerbaarheid en het investeringsniveau van hun bedrijf.
- Meer dan de helft van de respondenten verwacht ook verslechtering van de innovatiecapaciteit en de binnenlandse concurrentiepositie.

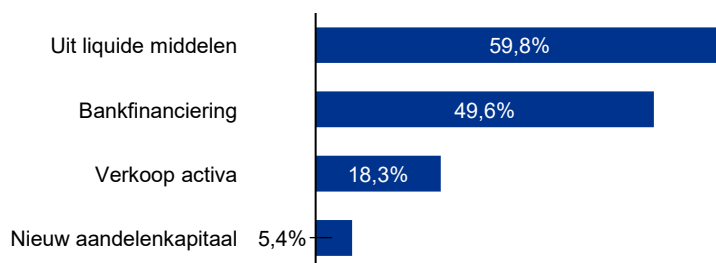
“Solvabiliteit en liquiditeit zullen fors omlaag gaan, dus dat maakt het bedrijf minder weerbaar in slechte tijden.”

“Een overdracht van de aandelen zonder overnameregelingen gaat gewoon zwaar ten koste van de liquiditeit van de onderneming. De onderneming kan minder risico's dragen en minder investeren.”

Familiebedrijven verwachten de dividenduitkering/lening aan aandeelhouders te financieren met liquide middelen vanuit het bedrijf of door extra bankfinanciering

Een lening aan de aandeelhouders en/of extra dividenduitkeringen (om de belastingdruk te financieren) zou/zouden gefinancierd kunnen worden op de volgende manier:

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 188 respondenten die 'een lening aan de aandeelhouder van mijn bedrijf' of de 'extra dividenduitkering' hebben geantwoord op de vraag over hoe opvolgers de extra belastingdruk zullen financieren. De respondenten konden hier meerdere antwoorden selecteren.

Bron: KPMG enquête (2021).

Afschaffing van de BOR en de DSR zou kunnen leiden tot uitstroom van liquide middelen, groei in vreemd vermogen en afstoot van vastgoed en bedrijfsactiviteiten bij familiebedrijven

- 59,8% van de eigenaren van familiebedrijven vangt de extra belastingdruk met leningen aan aandeelhouders en/of dividenduitkeringen (deels) op met liquide middelen uit het bedrijf.
- 49,6% van de respondenten doet dit door extra bankfinanciering aan te trekken.
- Een kleiner deel van de respondenten (18,3%) geeft aan activa te moeten verkopen om de lening aan aandeelhouders en/of extra dividenduitkering op te vangen.
 - Uit interviews is gebleken dat het hierbij bijvoorbeeld gaat om de verkoop van vastgoed, dat nu nog in eigen beheer is, of om de verkoop van een gehele bedrijfstak.

“Onze liquide middelen zijn er om bedrijfsrisico te dekken. Meer liquide middelen opsparen om bij overname deze belastingclaim te betalen is echter voor niemand voordelig. Wij maken er geen rendement over en het helpt de economie ook niet groeien.”

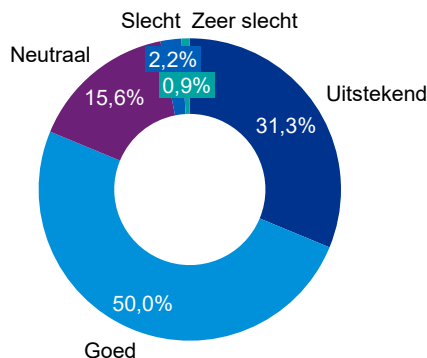

“We kunnen activa verkopen, maar dat is uithollen van het bedrijf. Als je bijvoorbeeld vastgoed verkoopt, dan verkoop je al je vet. Je kunt dan niet even naar de bank om een lening te halen met vastgoed als onderpand.”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Bij financiering uit liquide middelen lijkt er in 76% een grote impact op de liquiditeitspositie van familiebedrijven te ontstaan

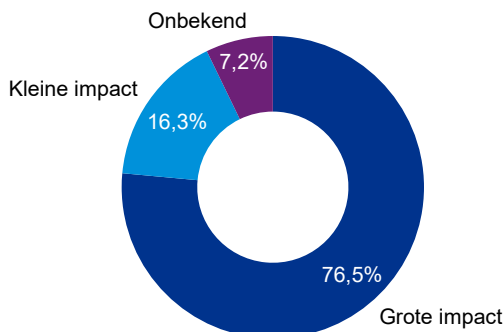
Slechts 3,1% van de respondenten beoordeelt de huidige liquiditeitspositie van hun bedrijf als slecht of zeer slecht

Notitie: N = 224.

Bron: KPMG enquête (2021).

76,5% van de respondenten verwacht dat de afschaffing van de BOR grote impact gaat hebben op de liquiditeitspositie van het familiebedrijf

Notitie: N = 153. Deze vraag is alleen gesteld aan de respondenten die 'liquide middelen' en/of 'verkoop activa' geantwoord hebben op de vraag hoe een lening aan aandeelhouders/dividenduitkering gefinancierd zal worden.

Bron: KPMG enquête (2021).

Nederlandse familiebedrijven hebben een goede liquiditeitspositie

- Ruim 80% van de respondenten beoordeelt de huidige liquiditeitspositie van hun bedrijf als goed of uitstekend. Dit past in het beeld dat familiebedrijven over het algemeen conservatief lijken te zijn qua financiering en het aanhouden van liquiditeit.
- Uit onderzoek is gebleken dat familiebedrijven meer liquide middelen op de balans hebben staan om te voorkomen dat er niet met externe financiering geïnvesteerd hoeft te worden wanneer dit nodig is voor de bedrijfsvoering.¹⁾

De sterke liquiditeitspositie van familiebedrijven kan in gevaar gebracht worden wanneer de additionele belastingdruk uit liquide middelen gefinancierd wordt

- 59,8% van de eigenaren van familiebedrijven vangt de extra belastingdruk met leningen aan aandeelhouders en/of dividenduitkeringen (deels) op met liquide middelen uit het bedrijf (zie vorige pagina).
- Van de respondenten die de extra belastingdruk financieren uit liquide middelen geeft 76,5% aan dat dit een grote impact zal hebben op de liquiditeitspositie van het familiebedrijf.
- Interviewfeedback suggereert dat deze impact direct ten koste gaat van de buffers die aangelegd zijn om bedrijfsrisico's te dekken. Daarnaast zal het voornamelijk ten koste gaan van geplande investeringen waarvoor gespaard is.

"Wij gebruiken onze liquide middelen om bedrijfsrisico's te dekken, als we deze inzetten voor het financieren van de belastingclaim verliezen we de buffer die nodig is in tijden van crisis." ²⁾

Bron: (1) Liquidity and corporate governance: evidence from family firms, Thompson et al (2016). (2) KPMG enquête (2021).

Banken lijken voorzichtig en alleen onder voorwaarden bereid te zijn om bankfinanciering te verstrekken...

“Het zal lastig worden om bankfinanciering af te sluiten omdat het geen groeifinanciering betreft, maar financiering van een belastingclaim” - Bank

“Overnamefinanciering zal veel financiële druk brengen. Je financiert een belastingschuld, geen extra EBITDA, geen omzetvergroting, innovatie of groei, welke gebruikt kan worden om financiering te dragen. Dat je het in 5 jaar moet aflossen, zal ten koste gaan van groei en innovatie” - Bank

“Het is natuurlijk nog maar de vraag of de financiering ook daadwerkelijk aangetrokken kan worden. Een lening ter waarde van 40% van het bedrijf is gewoon een buitengewoon groot bedrag. De afschaffing zal een heel groot effect op de bedrijfsvoering hebben. - Bank

Banken zijn alleen onder voorwaarden bereid om bankfinanciering te verstrekken als een vorm van overnamefinanciering

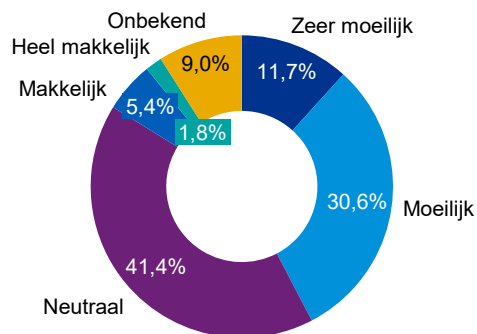
- Geïnterviewde banken geven aan dat de extra belastingdruk door afschaffing van de BOR/DSR door de meeste familiebedrijven niet uit privévermogen, noch uit liquide middelen betaald zal kunnen worden. Zij verwachten, mede gezien de omvang van de belastingclaim, dat het merendeel bankfinanciering zal moeten aantrekken.
- De geïnterviewde banken geven aan bereid te zijn om financiering te verstrekken, mits dit binnen de acceptatiekaders past. Of een lening verstrekt wordt, hangt af van de specifieke casus en het risicoprofiel van de onderneming:
 - Dat familiebedrijven doorgaans conservatief gefinancierd zijn en als zodanig beschikken over een relatief hoge solvabiliteit draagt bij aan de bereidheid om te financieren.
 - Gezien de omvang van de financiering zal de grootte van de onderneming een belangrijke rol spelen, omdat dit meer ‘speelruimte’ geeft voor financiering.

Banken geven aan zorgen te hebben dat de benodigde overnamefinanciering tot financiële problemen zal leiden en groei zal belemmeren

- De aard van de lening wordt hierbij vergeleken met een overnamefinanciering. Dergelijke financieringen worden veelal verstrekt met een zogenoemde ‘bullet’ na 5 jaar (in één keer aflossen na 5 jaar).
- Het feit dat de financiering bestemd is voor het betalen van een zeer grote belastingclaim en geen onderliggende casus voor groei of een toename in winstgevendheid kent, zoals bij een reguliere overname, zorgt ervoor dat de verwachting is dat de lening een grote financieringsdruk zal opleveren.
- Banken verwachten dat dit meer bedrijfsrisico voor bedrijven zal opleveren (aflossingsrisico en (hoge) rentelasten) en ten koste zal gaan van benodigde investeringen voor groei en investeringen.

...familiebedrijven verwachten echter dat het moeilijk zal zijn om bankfinanciering te verkrijgen

42,3% van de respondenten verwacht dat het aantrekken van bankfinanciering voor het financieren van de (extra) schenk- of erfbelasting moeilijk of zeer moeilijk voor zijn/haar bedrijf is

Notitie: N = 111. Deze vraag is alleen gesteld aan de respondenten die 'bankfinanciering' geantwoord hebben op de vraag hoe een lening aan aandeelhouders/dividenduitkering gefinancierd zal worden.

Bron: KPMG enquête (2021).

42,3% van de familiebedrijven geeft aan dat het aantrekken van financiering naar verwachting (zeer) moeilijk zal zijn

- 30,6% van de respondenten geeft aan dat het aantrekken van financiering moeilijk zal zijn, bij 11,7% zelfs zeer moeilijk. Slechts 7,2% geeft aan dat het (heel) makkelijk zal zijn.
- Interview feedback suggereert dat een deel van de eigenaren van familiebedrijven moeilijkheden bij het aantrekken van bankfinanciering verwachten, omdat zij:
 - Onlangs investeringen hebben gedaan voor uitbreidingen. Daardoor is het grootste deel van de financieringscapaciteit al benut.
 - Vaak niet het benodigde onderpand voor extra financiering hebben, omdat het financiering van een belastingclaim betreft in plaats van bijvoorbeeld een investering in kapitaalgoederen of vastgoed.

“Onder de nieuwe regeling ben je technisch failliet, dit kun je niet financieren bij de banken.”

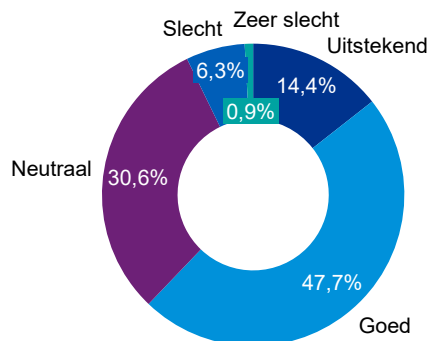

“In het huidige tijdperk gaat een bank dit niet financieren. Die gaat niks uitlenen zonder onderpand”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

De extra benodigde bankfinanciering zal naar verwachting leiden tot een significante verslechtering van de financieringspositie

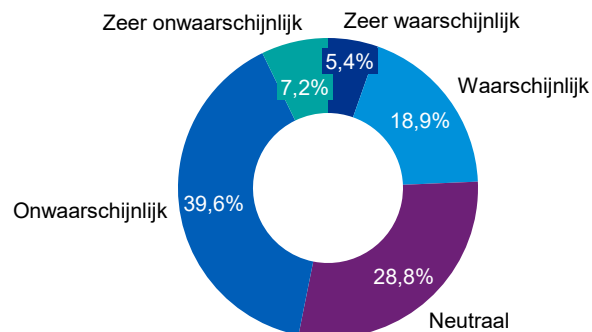
62,1% van de respondenten beoordeelt de huidige financieringsdruk op zijn/haar bedrijf als goed of uitstekend

Notitie: N = 111. Deze vraag is alleen gesteld aan de respondenten die 'bankfinanciering' geantwoord hebben op de vraag hoe een lening aan aandeelhouders/dividenduitkering gefinancierd zal worden.

Bron: KPMG enquête (2021).

Slechts 24,3% van de respondenten zegt na aantrekken van de benodigde financiering voor de extra belastingclaim (naar verwachting) te kunnen voldoen aan bestaande bankconvenanten/bankeisen

Notitie: N = 111. Deze vraag is alleen gesteld aan de respondenten die 'bankfinanciering' geantwoord hebben op de vraag hoe een lening aan aandeelhouders/dividenduitkering gefinancierd zal worden.

Bron: KPMG enquête (2021).

Familiebedrijven hebben over het algemeen een goede financieringspositie

- Slechts 7,2% van de respondenten ervaart de huidige financieringsdruk op het familiebedrijf als slecht of zeer slecht.
- Uit onderzoek blijkt ook dat familiebedrijven minder externe financiering gebruiken dan niet-familiebedrijven.^{1) 2)} De gemiddelde solvabiliteit van familiebedrijven is dan ook hoger dan die van niet-familiebedrijven.³⁾ Zie ook pagina 18.

De financieringspositie lijkt echter significant te verslechteren na het aantrekken van de benodigde bankfinanciering en bedrijven maken zich dan ook zorgen over het voldoen aan bankconvenanten

- Van de respondenten die hebben aangegeven bankfinanciering aan te moeten trekken voor het betalen van de extra belastingclaim verwacht 46,8% (zeer) waarschijnlijk na deze financiering niet meer te kunnen voldoen aan de bankconvenanten.
- Uit interviews met eigenaren van familiebedrijven blijkt vooral dat men zich zorgen maakt dat het bedrijf geen economische schommelingen meer kan opvangen zonder door de convenanten te gaan.⁴⁾

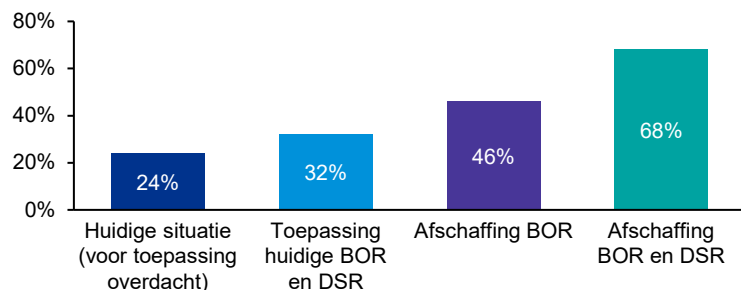

*"[Afschaffing van de BOR] gaat gewoon zwaar ten koste van de liquiditeit en financieringspositie. De onderneming kan dan minder risico's dragen."*⁴⁾

Bron: (1) Financieringsmonitor 2020, CBS (2020). (2) Are family firms financially healthier than non-family firms?, Ntoung et al. (2019). (3) Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021). (4) KPMG interviewprogramma (2021).

Dit wordt bevestigd door eerder onderzoek waaruit blijkt dat de afschaffing van de BOR en de DSR tot een significante afname van de solvabiliteit leidt bij familiebedrijven

Afschaffen van de BOR en de DSR kan ertoe leiden dat 68% van de familiebedrijven een solvabiliteit krijgt van minder dan 30%

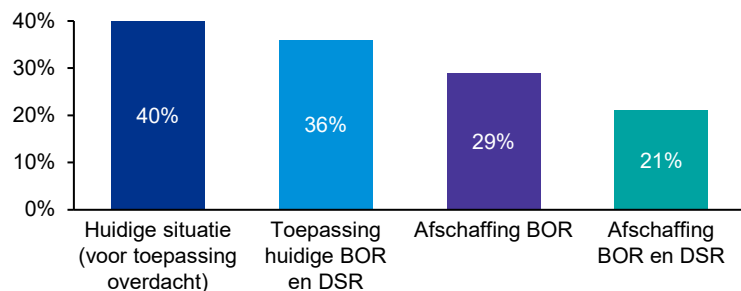
Notitie: Onderzoek is gebaseerd op 50 familiebedrijven met een boekwaarde van het eigen vermogen dat varieert tussen de € 10 miljoen en € 550 miljoen.

Bron: Bedrijfsopvolgingsregelingen zijn noodzakelijk, PwC (2014).

Afschaffen van de BOR en de DSR kan ertoe leiden dat de gewogen gemiddelde solvabiliteit van 36% daalt naar 21%.

- Omdat de extra belastingdruk veelal vanuit het familiebedrijf gefinancierd moet worden, daalt het eigen vermogen (en/of neemt het vreemd vermogen toe) van familiebedrijven en daarmee de solvabiliteit.
- Uit onderzoek¹⁾ blijkt dat bij een overdracht onder de huidige BOR en DSR het percentage familiebedrijven met een solvabiliteit onder de 30% kan toenemen van 24% naar 32%. Bij een overdracht zonder BOR en DSR kan dit percentage toenemen tot 68%.
 - De gemiddelde gewogen solvabiliteit loopt bij afschaffing van de BOR en de DSR terug van 36% naar 21%.
- Het afschaffen van de BOR en de DSR kan er hiermee voor zorgen dat ruim twee derde van de familiebedrijven na een overdracht een solvabiliteit krijgt van minder dan 30%, waarmee de continuïteit van deze familiebedrijven in gevaar kan komen.

Afschaffen van de BOR en de DSR kan ertoe leiden dat de gemiddelde gewogen solvabiliteit kan dalen naar 21%

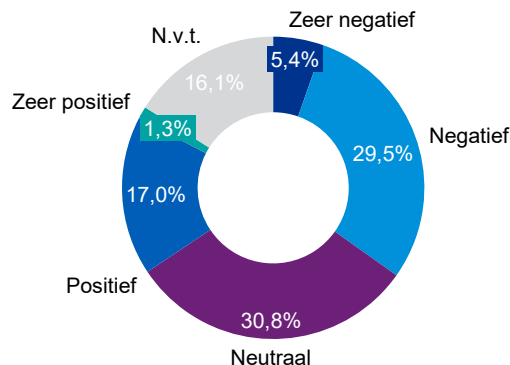
Notitie: Onderzoek is gebaseerd op 50 familiebedrijven met een boekwaarde van het eigen vermogen dat varieert tussen de € 10 miljoen en € 550 miljoen.

Bron: Bedrijfsopvolgingsregelingen zijn noodzakelijk, PwC (2014).

Bron: (1) Bedrijfsopvolgingsregelingen zijn noodzakelijk, PwC (2014).

35% van de familiebedrijven geeft dan ook aan dat de continuïteit in het gevaar komt als gevolg van de afschaffing van de BOR en de DSR

34,9% van de respondenten beoordeelt het vertrouwen in de continuïteit van het bedrijf na afschaffing van de BOR en de DSR als negatief of zeer negatief

34,9% van de respondenten beoordeelt het vertrouwen in de continuïteit van het bedrijf na afschaffing van de BOR en de DSR als negatief of zeer negatief

- Slechts 18,3% van de respondenten beoordeelt het vertrouwen in de continuïteit van het bedrijf na afschaffing van de BOR en de DSR als positief of zeer positief.
- Dit komt door de impact op de liquiditeitspositie en/of de toegenomen financieringsdruk.

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 188 respondenten die 'een lening aan de aandeelhouder van mijn bedrijf' of de 'extra dividenduitkering' hebben geantwoord op de vraag over hoe opvolgers de extra belastingdruk zullen financieren.

Bron: KPMG enquête (2021).

"Bij afschaffing van de bedrijfsovernameregelingen kun je de continuïteit van het zelfstandig familiebedrijf gedag zeggen."

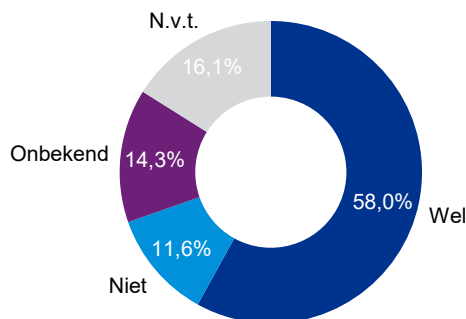
Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Werkgelegenheid,
innovatie en bijdrage
gemeenschap

Financiering van de extra belastingdruk uit de onderneming lijkt in de meeste gevallen tot kostenbesparende maatregelen te leiden

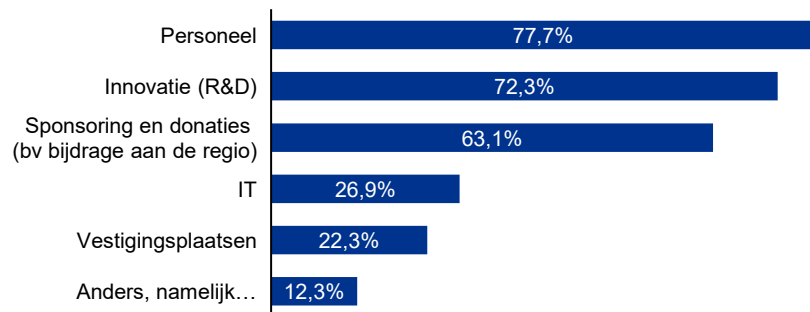
58,0% van de respondenten verwacht kostenbesparende maatregelen te moeten nemen als gevolg van afschaffing van de BOR/DSR

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 188 respondenten die 'een lening aan de aandeelhouder vanuit mijn bedrijf' en/of 'extra dividenduitkeringen' hebben genoemd op de vraag over hoe de opvolger de (extra) belasting financiert. De overige respondenten zijn als 'N.v.t.' geclassificeerd, omdat zij niet vanuit het bedrijf gaan financieren en dus ook geen kostenbesparende maatregelen hoeven te nemen.

Bron: KPMG enquête (2021).

Naar verwachting zal op de volgende kostenposten bespaard worden:

Notitie: N = 130. Deze vraag is alleen gesteld aan respondenten die aangeven dat zij verwachten kostenbesparende maatregelen te nemen.

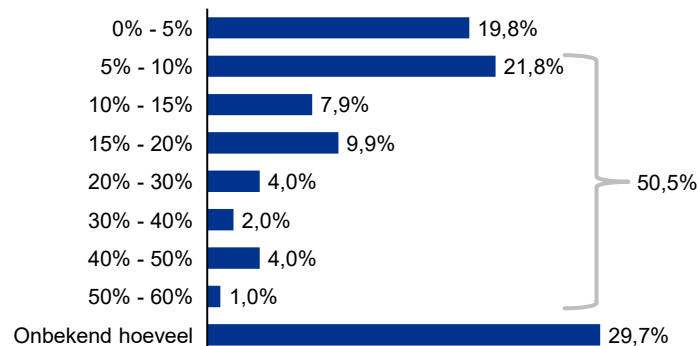
Bron: KPMG enquête (2021).

De (extra) financiële druk na een bedrijfsovername zou in de meeste gevallen leiden tot kostenbesparende maatregelen die niet alleen het familiebedrijf raken, maar ook zijn werknemers en stakeholders

- 58% van de respondenten verwacht kostenbesparende maatregelen te moeten nemen na het financieren van de (extra) belastingdruk.
- De meest genoemde kostenpost waarop bespaard zal worden is het personeel, gevolgd door innovatie en sponsoring en donaties.
 - Interviewfeedback suggereert dat het besparen op personeel voor veel eigenaren van familiebedrijven voelt als een 'last resort', maar dat zij verwachten dat dit niet te vermijden is na afschaffing van de BOR en de DSR. Besparen op personeel gaat vaak samen met sluiten van vestigingen en/of het afstoten van bedrijfstakken.
 - Respondenten in het interviewprogramma geven tevens aan voornemens te zijn om te besparen op innovatie, omdat dit één van de weinige kostenposten is waar op bespaard kan worden zonder dat er directe gevolgen zijn voor de productiecapaciteit. Op termijn kan het besparen op innovatie echter grote gevolgen hebben voor het groeivermogen en de concurrentiepositie van het bedrijf.
- Andere mogelijke kostenbesparingen die genoemd zijn, zijn de opleiding van personeel en het onderhoud van panden.

De bijdrage van familiebedrijven aan de (lokale) werkgelegenheid zal naar verwachting dalen als gevolg van de benodigde kostenbesparingen

50,5% van de respondenten die aangeven te besparen op personeel verwacht dat het werknemersbestand met 5% of meer zal krimpen

Notitie: N = 101. Deze vraag is alleen gesteld aan respondenten die aangeven dat zij verwachten te besparen op personeel. 71 respondenten hebben antwoord gegeven. 30 respondenten verwachten wel te besparen op personeel, maar het is onbekend met hoeveel zij verwachten dat het werknemersbestand zal krimpen.

Bron: KPMG enquête (2021).

 “Eigenaren van familiebedrijven staan van nature veel dicht bij hun medewerkers. Letterlijk en figuurlijk. In tijden van toenemende polarisatie is dit soort wederzijdse loyaliteit en betrokkenheid van onschatbare waarde.”¹⁾

 “We willen goed zijn voor onze werknemers en geen reorganisaties doen. Personeel ontslaan is geen optie, hoogstens het niet aannemen van nieuwe mensen.”²⁾

 “Als de groei achteruit gaat, dan gaat dat arbeidsplaatsen kosten.”²⁾

Bron: (1) KPMG enquête (2021). (2) KPMG interviewprogramma (2021).

45,1% van alle respondenten verwacht personeel te moeten laten afvloeien en 22,8% van alle respondenten verwacht dat dit zelfs meer dan 5% betreft

- 77,7% van de respondenten die kostenbesparende maatregelen nemen denkt te moeten besparen op personeel.
 - Dit komt overeen met 45,1% van alle respondenten.
- 50,5% van de respondenten die aangeven te besparen op personeel geeft aan dat zij verwachten dat het werknemersbestand met 5% of meer zal krimpen.
 - Dat komt overeen met 22,8% van alle respondenten.

Naar schatting betekent dit een krimp van ~1,1% van de Nederlandse werkgelegenheid, oftewel het verlies ~90 duizend banen

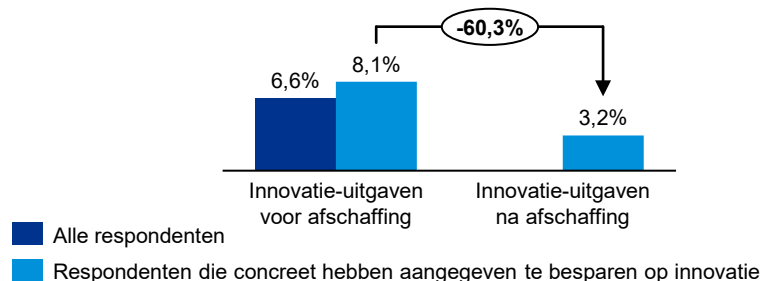
- 45,1% van de respondenten verwacht te besparen op personeel. De gemiddelde ingeschatte krimp is 8,1%. Dat betekent dat in de populatie van respondenten de ingeschatte gemiddelde krimp ~3,7% is.
- Nederlandse familiebedrijven zijn verantwoordelijk voor ~2,5 miljoen banen, wat 29,4% is van het totaal aantal banen in Nederland. ^{a) 1)}
- Een krimp van ~3,7% in de werkgelegenheid gecreëerd door familiebedrijven leidt tot een verlies van ~90 duizend banen. Dat is ongeveer ~1,1% van alle banen in Nederland.

Notitie: (a) Cijfers uit 2018.

Bron: (1) Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Ook de innovatiekracht van familiebedrijven lijkt sterk terug te lopen als bedrijven kosten moeten besparen door afschaffing van de BOR en de DSR

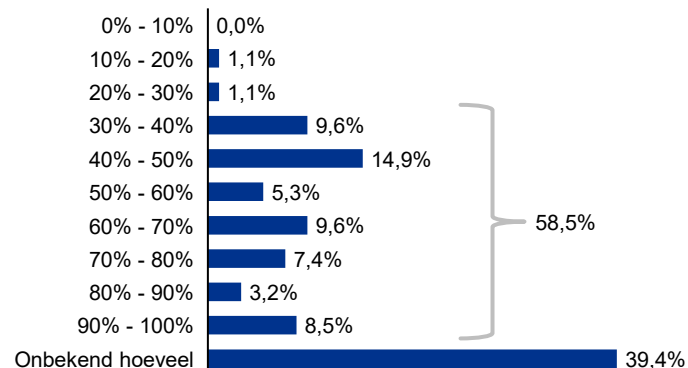
Respondenten die aangeven te besparen op innovatie verwachten gemiddeld 60,3% te besparen op hun innovatie-uitgaven

Notitie: N = 160. De vraag over innovatie-uitgaven voor afschaffing is aan alle respondenten gesteld, maar 64 respondenten wisten het antwoord niet. De groep "Respondenten die concreet hebben aangegeven te besparen op innovatie" is N = 57. 35 respondenten verwachten wel te besparen op innovatie, maar het is onbekend hoeveel zij denken te besparen. 2 respondenten hebben een incorrect antwoord gegeven en zijn uit de analyse gehaald.

Bron: KPMG enquête (2021).

58,5% van de respondenten die aangeven te besparen op innovatie verwacht dat de uitgaven aan innovatie dalen met 30% of meer

Notitie: N = 94. Deze vraag is alleen gesteld aan respondenten die aangeven dat zij verwachten te besparen op innovatie. Daarvan zijn 35 respondenten die verwachten wel te besparen op innovatie, maar waarvan onbekend is hoeveel zij denken te besparen. 2 respondenten hebben een incorrect antwoord gegeven en zijn ook geclassificeerd als 'Onbekend hoeveel'. Daarmee hebben 57 respondenten antwoord kunnen geven op deze vraag.

Bron: KPMG enquête (2021).

42,0% van alle respondenten verwacht op innovatie te moeten besparen en in die gevallen is de gemiddelde besparing 60%

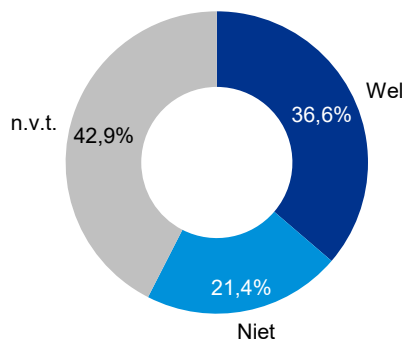
- 72,3% van de respondenten die kostenbesparende maatregelen nemen denkt te moeten besparen op innovatie.
 - Dat komt overeen met 42,0% van alle respondenten.
- 58,5% van de respondenten die aangeven te besparen op innovatie verwacht dat de uitgaven aan innovatie dalen met 30% of meer.
 - Dat komt overeen met 24,6% van alle respondenten.
- Gemiddeld genomen dalen de innovatie-uitgaven als percentage van de omzet binnen de groep van respondenten die aangeven op innovatie te besparen van 8,1% naar 3,2%, wat een daling is van 60,3%.

 "[Bij afschaffing van de BOR en de DSR] moeten we 30% - 35% besparen op R&D. Onze R&D-uitgaven doen we niet uit luxe, maar doen we om concurrerend te blijven. Op de lange termijn verslechtert dit onze concurrentiepositie dusdanig dat het de vraag is of je nog wel door kan."

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Familiebedrijven dragen relatief veel bij aan de lokale gemeenschap, maar 36,6% geeft aan hierop te zullen besparen bij afschaffing van de BOR en de DSR

36,6% van alle respondenten verwacht te moeten besparen op sponsoring en donaties om de lening aan aandeelhouders/extra dividenduitkering te financieren

Familiebedrijven dragen relatief veel bij aan de lokale gemeenschap

- Familiebedrijven zijn sterk betrokken bij de lokale gemeenschap. Zo doneren zij bijvoorbeeld vaker aan lokale organisaties en goede doelen dan niet-familiebedrijven.¹⁾

Ondanks dat familiebedrijven sterk betrokken zijn bij de lokale gemeenschap geeft een groot deel van de respondenten aan dat zij verwachten te moeten besparen op sponsoring en donaties

- 36,6% van alle respondenten verwacht te moeten besparen op sponsoring en donaties om de lening aan aandeelhouders/extra dividenduitkering te financieren.
 - Dit komt overeen met 63,1% van de respondenten die aangaven kosten te moeten besparen.

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 130 respondenten die aangeven dat zij verwachten kostenbesparende maatregelen te nemen.

Bron: KPMG enquête (2021).

“Een DGA is vaak lang betrokken bij lokale besturen en instituten. Je bent persoonlijk betrokken met een stad.”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

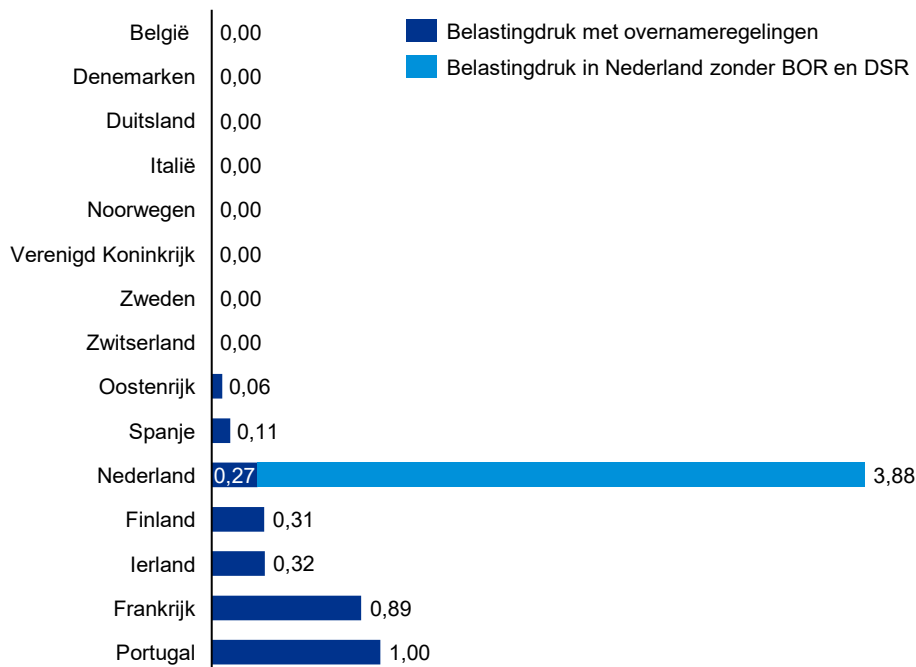
Bron: (1) Kenmerken, kansen en knelpunten in het familiebedrijf, Landelijk Expertisecentrum Familiebedrijven (2020).

Concurrentiepositie

Zonder BOR en DSR heeft Nederland de hoogste belastingdruk op schenking en erving in vergelijking met andere West-Europese landen, wat de concurrentiepositie kan schaden

Verschuldigde schenkbelasting bij een schenking van ondernemingsvermogen t.w.v. € 10 miljoen (in miljoenen)

Nederland bevindt zich binnen West-Europa in de middenmoot wat betreft bedrijfsovernameregelingen

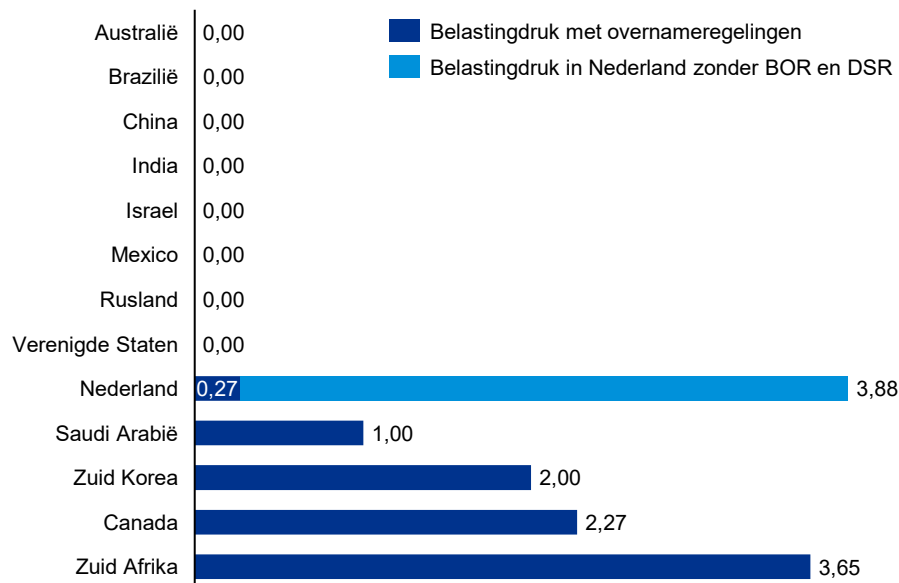
- Vrijwel alle EU-landen kennen fiscale regelingen wat betreft bedrijfsopvolgingsregelingen met soortgelijke doelstellingen en effectieve werking als de BOR en de DSR in Nederland.¹⁾
- De huidige belastingdruk op erving of schenking van ondernemingsvermogen in Nederland is bovengemiddeld in Europees verband. Dit komt doordat andere landen ook een kortingsregeling handhaven, of helemaal geen erf- of schenkbelasting heffen.
- Van de West-Europese landen kennen op dit moment alleen Finland, Ierland en Frankrijk een hogere belastingdruk voor erving of schenking van ondernemingsvermogen.

Afschaffing van de BOR en de DSR kan de concurrentiepositie van Nederlandse familiebedrijven aanzienlijk verslechteren ten opzichte van concurrerende familiebedrijven in de ons omringende landen

- Het afschaffen van de BOR en de DSR zou tot gevolg hebben dat de belastingdruk inzake schenking of erving van ondernemingsvermogen in Nederland met afstand het hoogste zou worden van alle West-Europese EU-landen.
- De verschillen zouden dusdanig groot zijn dat de heffing bij schenking of erving kan oplopen tot meer dan het drievoud van het West-Europese land met de hoogste heffing na Nederland.
- Hierdoor zal naar verwachting het afschaffen van de BOR en de DSR de concurrentiepositie van Nederlandse familiebedrijven ten aanzien van die in de ons omringende landen aanzienlijk kunnen verslechteren.

Ook wereldwijd scoort Nederland zonder BOR en DSR slecht en kan de extra belastingdruk leiden tot een verslechterde concurrentiepositie voor familiebedrijven

Verschuldigde schenkbelasting bij een schenking van ondernemingsvermogen t.w.v. € 10 miljoen (in miljoenen)

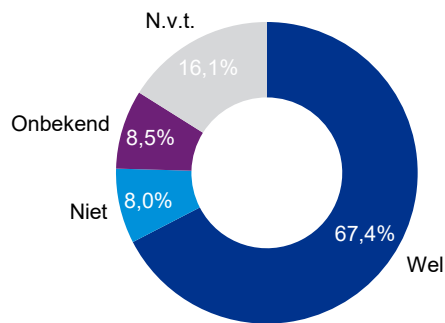

Afschaffing van de BOR en de DSR kan de concurrentiepositie van Nederlandse familiebedrijven ook verslechteren ten opzichte van andere grote economieën

- Wanneer de positie van Nederland beschouwd wordt vanuit een globaal perspectief, tekent zich een soortgelijk beeld af als met betrekking tot de West-Europese landen. Onder de grotere economieën kent maar een klein aantal landen een hogere belastingdruk op schenking of erving van ondernemingsvermogen dan in Nederland het geval is.
- Wereldwijd gezien kent geen enkel land een hogere belastingdruk op ondernemingsvermogens bij een schenking of erving van een onderneming met een waarde van € 10 miljoen dan het geval zou zijn in Nederland bij volledige afschaffing van de BOR en de DSR.¹⁾
- Bij een schenking of vererving van een onderneming met een waarde van € 100 miljoen heffen enkel de Verenigde Staten en Zuid-Korea een hogere belasting dan de mogelijke 40% in Nederland. Dit is het gevolg van de progressieve schenk- en erfbelasting die in die landen geldt.¹⁾

Deze concurrentiepositie verslechtert onder andere doordat 67% van de familiebedrijven aangeeft investeringen te zullen uitstellen

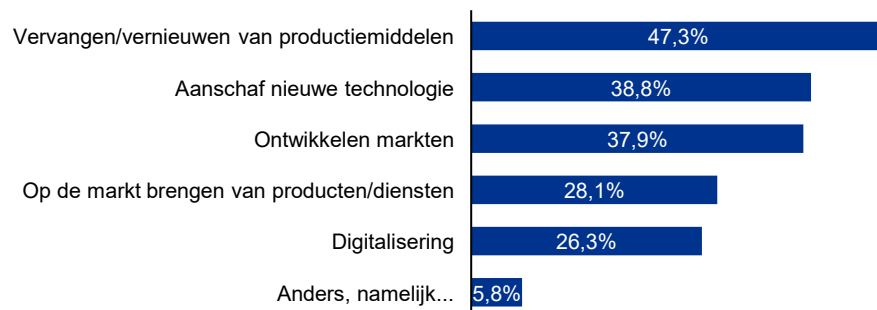
67,4% van alle respondenten verwacht na afschaffing van de BOR en de DSR investeringen te moeten uitstellen

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 188 respondenten die 'een lening aan de aandeelhouder vanuit mijn bedrijf' en/of 'extra dividenduitkeringen' hebben genoemd op de vraag over hoe de opvolger de (extra) belasting financiert.

Bron: KPMG enquête (2021).

Naar verwachting zullen de volgende investeringen uitgesteld worden:

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 151 respondenten die aangeven dat zij verwachten investeringen te moeten uitstellen.

Bron: KPMG enquête (2021).

Om de extra belastingdruk na een bedrijfsovername te financieren, verwacht een groot deel van de familiebedrijven investeringen uit te moeten stellen

- De meest genoemde investering die uitgesteld zal worden, is het vervangen en vernieuwen van productiemiddelen, gevolgd door de aanschaf van nieuwe technologie en het ontwikkelen van markten.
 - Ook digitalisering en het op de markt brengen van nieuwe producten en diensten kunnen worden uitgesteld.
 - Andere investeringen die uitgesteld kunnen worden volgens de respondenten zijn investeringen in duurzaamheid en uitstel of afzien van acquisities.

Het uitstellen van investeringen zal een effect hebben op de groei en op de concurrentiepositie van Nederlandse familiebedrijven

- Het uitstellen van bovengenoemde investeringen zal een direct effect hebben op de mogelijkheid om te groeien.
- Daarnaast heeft het uitstellen van investeringen een negatieve impact op de concurrentiepositie. Veel familiebedrijven hebben bij de interviews aangegeven te opereren in een extreem competitieve markt, waar constant investeren van cruciaal belang is om marktaandeel te behouden.

*"Investerings zouden langjarig stilliggen met gevaar voor verdere groei en mogelijkheden om goede mensen vast te houden."*¹⁾

*"Het uitstellen van investeringen betekent een streep door je toekomstplannen. Het is slecht voor de groei van je positie in de markt, want je kunt geen overnames meer doen. In onze sector zijn overnames cruciaal."*²⁾

*"Investerings in innovaties zijn essentieel in deze 'winner takes all' markt."*²⁾

Bron: (1) KPMG enquête (2021). (2) KPMG interviewprogramma (2021).

34% van de familiebedrijven geeft dan ook aan zijn concurrentiepositie te zien verslechteren t.o.v. het buitenland en 49% t.o.v. niet-familiebedrijven

48,7% van alle respondenten verwacht dat afschaffing van de BOR en de DSR een negatieve impact heeft op de concurrentiepositie t.o.v. niet-familiebedrijven. 34,4% t.o.v. buitenlandse concurrenten.

Notitie: N = 224. Deze vraag is alleen gesteld aan 197 respondenten die 'negatief' of 'zeer negatief' hebben geantwoord op de vraag over wat voor gevolgen zij verwachten dat afschaffing van de BOR op hun bedrijf zal hebben.

Bron: KPMG enquête (2021).

Respondenten geven aan dat de extra belastingdruk zal leiden tot een verslechtering van de concurrentiepositie door gebrek aan investeringen

- Bijna de helft van de respondenten geeft aan dat de afschaffing van de BOR en de DSR leidt tot een verslechtering van de concurrentiepositie ten opzichte van niet-familiebedrijven. 34,4% geeft aan een verslechtering te zien ten opzichte van buitenlandse concurrenten.
- Het lagere percentage bij buitenlandse concurrentie komt naar verwachting doordat niet alle respondenten buitenlandse concurrenten kennen in hun markt.

“Onze positie wordt zeker slechter, want onze concurrent heeft wel de ruimte om te investeren en uit te breiden, dus als wij dat niet meer kunnen gaan we marktaandeel verliezen aan de concurrent.”

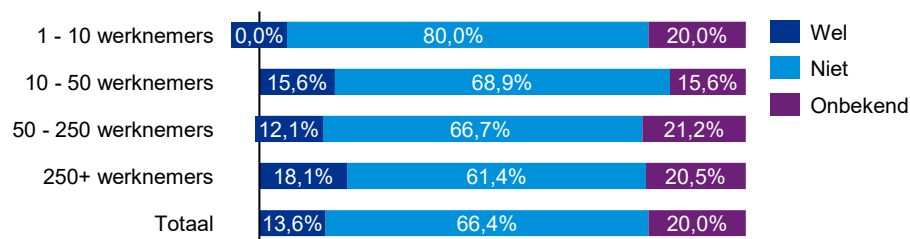
Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Kapitaalvlucht

Afschaffing van de BOR en de DSR leidt bij 14% van de familiebedrijven tot vertrek, waarbij kapitaalvlucht met name plaats lijkt te vinden om continuïteit te waarborgen

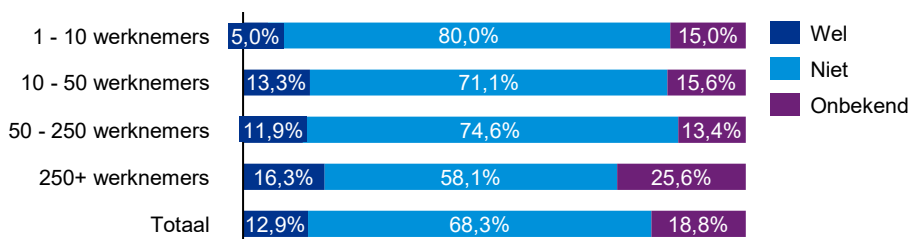
13,6% van de respondenten geeft aan dat zij en/of hun familieleden overwegen om naar een ander land te verhuizen bij afschaffing van de BOR en de DSR

Notitie: N = 220. Deze vraag is alleen gesteld aan respondenten die aangeven in Nederland te wonen. 6 respondenten konden geen antwoord geven op de vraag hoeveel werknemers het bedrijf heeft. Deze respondenten zijn niet meegenomen in de onderverdeling per aantal werknemers, maar wel in het totaal. De groepen zijn niet even groot (zie pagina 13). Het totaal is het gewogen gemiddelde.

Bron: KPMG enquête (2021).

12,9% van de respondenten overweegt bij afschaffing van de BOR en de DSR de vestigingsplaats van het bedrijf naar het buitenland te verplaatsen

Notitie: N = 224. 6 respondenten konden geen antwoord geven op de vraag hoeveel werknemers het bedrijf heeft. Deze respondenten zijn niet meegenomen in de onderverdeling per aantal werknemers, maar wel in het totaal. De groepen zijn niet even groot (zie pagina 13). Het totaal is het gewogen gemiddelde.

Bij de vraagstelling is aangegeven dat het verplaatsen van een vestigingsplaats geen impact heeft op de toepassing van de bedrijfsopvolgingsregelingen.

Bron: KPMG enquête (2021).

Een deel van de eigenaren van familiebedrijven zal overwegen om te verhuizen naar het buitenland bij afschaffing van de BOR en de DSR om zo de continuïteit van het bedrijf te waarborgen

- 13,6% van de respondenten geeft aan dat zij zelf en/of hun familieleden overwegen om naar een ander land te verhuizen bij afschaffing en in 12,9% van de gevallen overwegen zij ook het hoofdkantoor te verplaatsen.
 - Het CPB rekent met een percentage van 20% kapitaalvlucht ¹⁾
- Respondenten met meer dan 250 werknemers geven in 18,1% van de gevallen aan dat zij overwegen om te verhuizen en in 16,3% van de gevallen overwegen zij ook het hoofdkantoor te verplaatsen.
- Respondenten met 10 of minder werknemers geven niet aan dat zij overwegen om te verhuizen.
- Interviewfeedback suggereert dat het verhuizen naar een ander land gezien wordt als de enige optie om het familiebedrijf voort te kunnen zetten. Hierbij geeft men aan dit te zien als een offer om zo te voorkomen dat de continuïteit van het bedrijf in het gevaar komt of dat het bedrijf verkocht moet worden.

“Verhuizen als aandeelhouder is ‘the least evil’, want dan heeft alleen de aandeelhouder pijn. Daarmee kan het bedrijf ontzien worden en hebben de medewerkers er het minst last van. Dat zou consistent zijn met onze waarden.”²⁾

“Ik zou zeker overwegen om naar een ander land te verhuizen. Dit zouden we doen omdat de continuïteit van het bedrijf belangrijker is. Als ik privé dan moet verhuizen, dan is dat zo.”²⁾

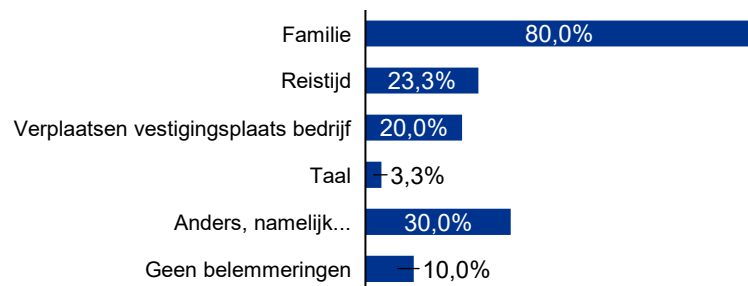

“Ja, we overwegen om naar een ander land te verhuizen. We zullen alles doen om de continuïteit te waarborgen. Dat gaat boven privébelangen.”³⁾

Bron: (1) Kansrijk Belastingbeleid, CPB (2020). (2) KPMG interviewprogramma (2021). (3) KPMG enquête (2021).

Familie lijkt de voornaamste belemmering te zijn om te verhuizen naar een ander land bij afschaffing van de BOR en de DSR

80,0% van de respondenten die overwegen om te verhuizen bij afschaffing van de BOR en de DSR geeft aan dat familie de voornaamste belemmering is in de overweging naar het buitenland te verhuizen

Notitie: N = 30. Deze vraag is alleen gesteld aan de respondenten die aangeven dat zij en/of hun familieleden overwegen naar een ander land te verhuizen bij afschaffing van de BOR en de DSR. Bij deze vraag konden de respondenten meerdere antwoorden selecteren.

Bron: KPMG enquête (2021).

De voornaamste belemmering om te verhuizen naar een ander land bij afschaffing van de BOR en de DSR lijkt familie

- De keuze om naar het buitenland te verhuizen bij afschaffing van de BOR en de DSR is voor veel respondenten een lastige keuze. Zo geeft 80% van de respondenten (die overwegen om te verhuizen naar een ander land) aan dat familie de voornaamste belemmering is in die overweging.
- Daarnaast worden reistijd, de vestigingsplaats van het bedrijf en taal genoemd als factoren die het verhuizen naar het buitenland belemmeren.
- Ook uit de interviews blijkt dat familie een belangrijke (en in veel gevallen doorslaggevende) overweging is in de keuze om naar het buitenland te verhuizen. Ondanks de belemmeringen die eigenaren van familiebedrijven voelen, gaat het belang van het bedrijf vaak voor. Wanneer dit het familiebedrijf zou redden, zijn eigenaren van familiebedrijven in sommige gevallen toch bereid te verhuizen naar een ander land.

“Woonplezier in Nederland is belangrijk voor de hele familie. Waar voel je je fijn, en waar voel je je thuis. Dit allemaal omgooien vanwege een fiscale regeling zijn wel hele vergaande maatregelen. De hele familie is gebonden aan de huidige locatie, dus verhuizen is geen optie.”

“Mijn echtgenote zou niet meewillen. Ook is het lastig voor het bedrijf, want ik kan dat moeilijk combineren vanuit het buitenland. Om dit bedrijf te leiden moet je er echt elke dag zijn.”

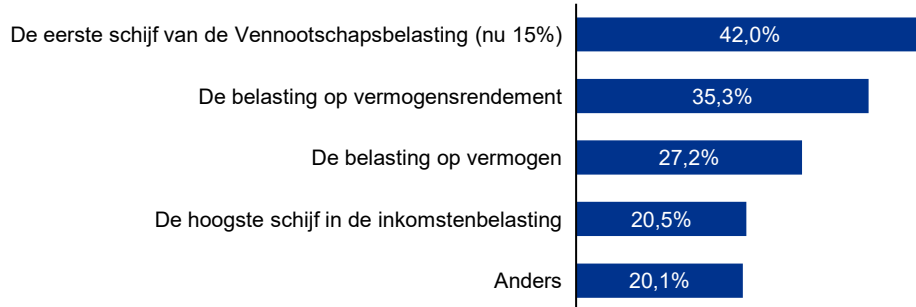

“Het gaat moeilijk zijn om het gezin mee te krijgen. De kinderen moeten van school af, je moet ergens ander een leven opbouwen.”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Daarnaast geven eigenaren van familiebedrijven aan geen bezwaar te hebben tegen het betalen van belasting, maar dat er alternatieven zijn die minder belastend zijn

Het belastingtekort dat zou ontstaan door een eventuele afschaffing van de schenk- en erfbelasting zou volgens de respondenten door verhoging van de volgende belastingen opgevangen kunnen worden:

Notitie: N = 224. Bij deze vraag konden de respondenten meerdere antwoorden selecteren.

Bron: KPMG enquête (2021).

Eigenaren van Nederlandse familiebedrijven geloven dat er goede alternatieven zijn voor het heffen van erf- en schenkbelasting op ondernemingsvermogen

- Een deel van de respondenten is bereid meer vennootschapsbelasting, belasting op vermogen of vermogensrendement of inkomstenbelasting te betalen als dit betekent dat er geen erf- en schenkbelasting meer wordt geheven op ondernemingsvermogen.
- Uit interviews komt naar voren dat eigenaren van familiebedrijven niet bij voorbaat afwijzend staan tegenover het betalen van meer belastingen. Hierbij wordt echter als randvoorwaarde gesteld dat deze belasting geen additionele risico's voor de continuïteit van het familiebedrijf met zich mee mag brengen.
- De meest genoemde opties betreffen het hoger belasten van winst, inkomen en rendement. Men koppelt de belasting dus veelal aan het verdienvermogen.

“Geld is niet onze belangrijkste drijfveer, we willen gewoon dit bedrijf voort kunnen zetten.”

“Ik vind het prima om vennootschapsbelasting te betalen, ook box 3 belasting is prima. Het probleem is de stapeling van belasting op belasting [zoals bij de belasting na afschaffing van de BOR en de DSR].”

Bron: KPMG interviewprogramma (2021).

Praktische uitdagingen

De afschaffing van de BOR en de DSR kan leiden tot praktische uitdagingen in de uitvoering

Praktische uitdagingen		
Onderwerp	Uitdagingen	Interviewfeedback
Dividend-uitkeringen	Problemen kunnen ontstaan in die gevallen waarin de ondernemer niet vrij kan beschikken over dividend, waardoor ondernemingsvermogen ‘vastzit’ — Eerdere afspraken met aandeelhouders buiten de familie over het dividendbeleid kunnen dividenduitkering in de weg zitten. — Bankconvenanten kunnen bepalen dat uitkering van dividend alleen mag met toestemming van de bank. — Indien sprake is van een structuurvennootschap, kan dividenduitkering niet zonder goedkeuring van de raad van commissarissen. Dit kan de benodigde dividenduitkering in de weg zitten. — De familie kan niet genoeg stemmen hebben in de algemene vergadering van aandeelhouders (AvA), die bevoegd is tot het nemen van het dividendbesluit. — Niet alle aandeelhouders hoeven betrokken te zijn bij een bedrijfsoverdracht en/of belastingplichtig te zijn in Nederland. Hierdoor kan dividenduitkering bemoeilijkt worden, omdat niet alle aandeelhouders daar belang bij hebben. - Daarbij zullen bij eenzelfde dividendpolitiek (één soort aandelen) bij uitkering alle aandeelhouders dividend ontvangen, ook diegenen die niet bij een bedrijfsoverdracht betrokken zijn, wat de financiële druk op het bedrijf verhoogt. — Een onderneming kan worden geconfronteerd met een uitkeringsverbod voor aandeelhouders. Denk bijvoorbeeld aan de als gevolg van COVID-19 (tijdelijk) ingevoerde ‘Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid’ (NOW), die een bonus- en dividendverbod kent.	<i>Wij zijn een structuurvennootschap, dus wij kunnen niet vrij beslissen over de hoeveelheid dividend.”</i> <i>“Dividend wordt bij ons gelijkwaardig uitgekeerd. Dat betekent dat als één van de aandeelhouders extra dividend nodig heeft [door de afschaffing van de BOR/DSR], dat alle aandeelhouders extra dividend moeten krijgen.”</i>
Liquide middelen in de onderneming	— Niet altijd zullen voldoende liquide middelen in de onderneming aanwezig zijn om de (extra) belasting te kunnen voldoen. Denk bijvoorbeeld aan de situatie waarin een omstandigheid (een overlijden) zich onverwachts voordoet. Om de schuld te kunnen voldoen wordt het bedrijf mogelijk gedwongen tot verkoop van (ondernemings)vermogen of, in het ernstigste geval, verplicht tot een geforceerde verkoop van (een deel van) het bedrijf.	<i>“Het afschaffen heeft potentieel hele ernstige impact op onze liquiditeitspositie, zeker als er plots meerdere aandeelhouders achter elkaar overlijden, waardoor je meermaals in korte tijd moet afrekenen.”</i>
Geforceerde verkoop	— Een geforceerde verkoop leidt veelal tot een lagere opbrengst en dus ook tot een lagere belastingopbrengst voor de fiscus. Tevens kunnen critici de continuïteitsgedachte (van een onderneming) bij het controleren van de jaarrekening ter discussie stellen, wanneer het overlijden van één van de aandeelhouders mogelijk (al) leidt tot een gedwongen verkoop van (een deel van) de onderneming.	<i>“Het kan zijn dat je bij overlijden van één van de aandeelhouders moet overgaan tot een geforceerde verkoop. Dan moet je ook een waardering krijgen die past bij een geforceerde verkoop, want die opbrengst is lager dan de marktwaarde.”</i>

Doorrekening

Een indicatieve doorrekening suggereert dat afschaffing van de BOR en DSR de schatkist niets oplevert als gevolg van belastingderving door economische effecten

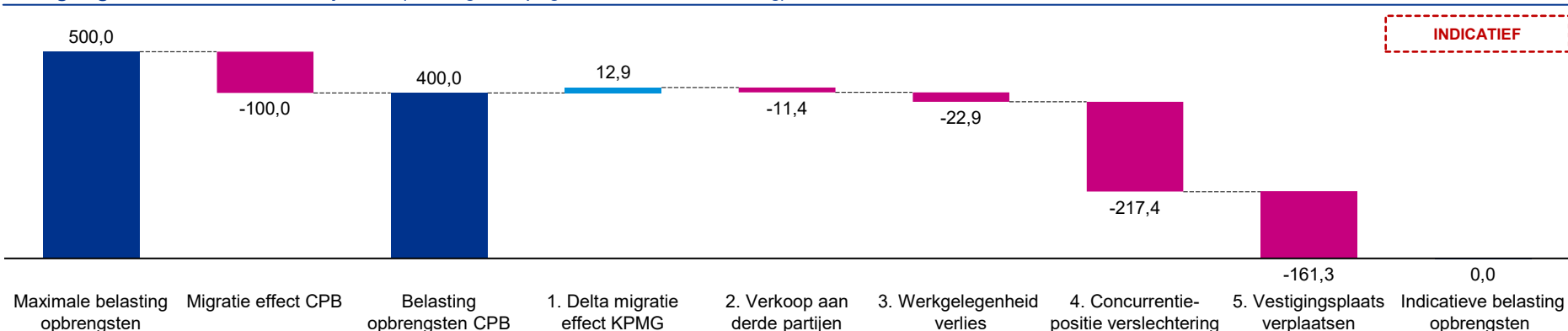
Het CPB verwacht een structurele opbrengst van € 400 miljoen per jaar na afschaffing van de BOR en de DSR

- Uit aangifte-informatie over de jaren 2010 tot 2016 blijkt dat de belastingderving van de BOR ongeveer € 400 miljoen per jaar bedraagt. ¹⁾
- Het CPB verwacht dat de structurele opbrengst van afschaffing van de DSR ongeveer € 100 miljoen bedraagt. ^{a)}
- Het CPB houdt daarnaast rekening met een migratie effect van kapitaal van 20%, waardoor de structurele opbrengst van de BOR en DSR € 400 miljoen bedraagt. ²⁾

Wanneer rekening gehouden wordt met belastingderving als gevolg van de effecten uit dit onderzoek, dan levert afschaffing niets op

- 1. **Migratie** van eigenaren van familiebedrijven kan de overheid volgens ons onderzoek jaarlijks € 87 miljoen kosten. Deze inschatting is € 12,9 miljoen lager dan het migratie effect van het CPB, waardoor t.o.v. de opbrengsten van de CPB een delta ontstaat.
- 2. **Verkoop aan derde partijen** van familiebedrijven kan de overheid jaarlijks € 11,4 miljoen kosten doordat ondernemingsvermogen naar het buitenland vloeit.
- 3. **Werkgelegenheid verlies** van familiebedrijven kan de overheid jaarlijks € 22,9 miljoen kosten aan gedeerde inkomensbelasting en btw-inkomsten.
- 4. **Concurrentiepositie verslechtering** van familiebedrijven kan de overheid jaarlijks € 217,4 miljoen kosten aan gedeerde btw- en VPB-inkomsten.
- 5. **Vertrek familiebedrijven**: 12,9% van de respondenten geeft aan te overwegen het bedrijf naar het buitenland te verplaatsen. Uitgaande dat dit een winstverschuiving van 28% geeft, leidt dit tot € 161,3 miljoen aan gedeerde VPB-inkomsten.

De belastingopbrengsten na afschaffing van de BOR en DSR zijn nul, wanneer rekening gehouden wordt met de effecten op migratie, verkoop aan derde partijen, werkgelegenheid en concurrentiepositie (zie volgende pagina's voor de berekening)

Notitie: (a) KPMG verwacht dat € 100 miljoen voor afschaffing van de DSR een onderschatting is. Om de aansluiting te kunnen maken met de CPB inschatting van de opbrengsten wordt dit getal wel gebruikt.

Bron: (1) Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, aangeboden door de staatssecretaris van Financiën aan de Tweede Kamer (2020). (2) Kansrijk Belastingbeleid, CPB (2020).

...dat komt omdat rekening gehouden moet worden met de effecten van kapitaalvlucht, verkoop aan buitenlandse partijen, verlies aan werkgelegenheid en...

1

Het CPB gaat uit van een migratie effect van € 100,0 miljoen. De inschatting van KPMG is € 87,0 miljoen, daarmee is het verschil (delta) + € 13,0 miljoen

- 13,6% van de respondenten geeft aan dat zij en/of hun familieleden overwegen om naar een ander land te verhuizen bij afschaffing van de BOR en de DSR. ^{a)} Daarbij geven respondenten met meer dan 250 werknemers vaker aan te verhuizen dan respondenten met 10 of minder werknemers.
- Familiebedrijven met meer werkzame personen vertegenwoordigen een groter deel van de toegevoegde waarde in het Nederlands bedrijfsleven ^{b)} en hun vertrek weegt daarom zwaarder. Bij een correctie op basis van de gemiddelde omzet per bedrijfsgrootte is het migratie effect 17,4%. Dit leidt tot een structurele vermindering in inkomsten van € 87 miljoen (17,4% van de geraamde € 500 miljoen). Het verschil met de CPB inschatting van € 100 miljoen ¹⁾ is € 13 miljoen.

2

Verkoop van familiebedrijven aan derde partijen kan de overheid jaarlijks € 11,4 miljoen kosten

- 23,7% van de eigenaren van familiebedrijven zegt bij afschaffing van de BOR en de DSR het familiebedrijf mogelijk te verkopen bij bedrijfsoverdracht. ^{c)} 48% van de overnames van Nederlandse bedrijven wordt gedaan door buitenlandse partijen, ²⁾ wat betekent dat 11,4% van de familiebedrijven in handen zou komen van buitenlandse investeerders.
- Wanneer het familiebedrijf overgenomen wordt door buitenlandse investeerders, vervalt de inkomstenbelasting bij bedrijfsoverdracht, wat kan leiden tot een vermindering van de DSR inkomsten van € 11,4 miljoen.
 - Hierbij gaan we uit van jaarlijkse inkomsten door afschaffing van de DSR van € 100 miljoen conform berekening van het CPB en een daling van 11,4% door verkoop.
- Er zal naar verwachting ook een effect op de erfbelasting zijn, daar de familie na verkoop het vermogen van de onderneming verliest. Er zijn echter geen cijfers bekend van de ontwikkeling van familievermogen na verkoop van de onderneming om een schatting te kunnen maken.

3

Het verlies aan werkgelegenheid bij familiebedrijven door afschaffing van de BOR en de DSR kan de overheid jaarlijks € 22,9 miljoen kosten aan gedeerde inkomensbelasting en btw-inkomsten

- Afschaffing van de BOR en de DSR kan leiden tot een verlies van ~90 duizend banen per generatie. ^{d)} Dit komt neer op een verlies van 4,1 duizend banen per jaar en 4,8 duizend werkeloze jaren.
 - Volgens onderzoek van Nyenrode vindt een overdracht eens per gemiddeld 22 jaar plaats. Een generatie is dus gemiddeld ~22 jaar. ³⁾
 - Tussen 2016 en 2020 waren werklozen gemiddeld ~14 maanden werkloos. ⁴⁾
- Uitgaande van een WW-uitkering van 70% en een modaal bruto inkomen van € 36,5 duizend ⁵⁾ is de daling in netto inkomen € 6,5 duizend en de gedeerde inkomensbelasting € 4,5 duizend per verloren baan. ^{e)}
- Dit kan de overheid € 21,5 miljoen aan inkomensbelasting ^{f)} en € 1,3 miljoen aan btw-inkomsten ^{g)} kosten. Dit zorgt voor een potentieel verlies aan inkomsten van € 22,9 miljoen.
 - De gemiddelde btw-heffing op de consumptie van huishoudens was 8,7% in 2018. ⁷⁾ We gaan er vanuit dat consumenten de daling van 30% op het inkomen, voor 50% compenseren in een daling van de consumptieve uitgaven en voor 50% interen op spaargeld.

Notitie: (a) Zie pagina 55. (b) Exclusief financiële sector. Zie pagina 26. (c) Zie pagina 31. (d) Zie pagina 46. (e) Berekend op de belastingtarieven en heffingskortingen in 2021, onder de aanname dat er geen sprake is van aftrekposten, kinderen, een fiscale partner en de AOW leeftijd niet bereikt is. In dat geval leidt een bruto jaarinkomen van € 36,5 duizend tot een netto jaarinkomen van € 29,0 duizend. Een WW-uitkering van 70% leidt tot een bruto jaarinkomen van € 25,6 duizend en een netto jaarinkomen van € 22,6 duizend. (f) € 4,5 duizend gedeerde inkomensbelasting * 4,8 duizend werkeloze jaren. (g) € 6,5 duizend daling in netto inkomen * 4,8 duizend werkeloze jaren * 50% daling in consumptieve uitgaven * 8,7% btw-heffing.

Bron: (1) Kansrijk Belastingbeleid, CPB (2020). (2) The Dutch M&A market – exception to the rule?, KPMG Global Deal Activity Update, KPMG Deals NL (2019). (3) Family business in the Netherlands, Centre for Entrepreneurship Nyenrode Business Universiteit (2010) (4) Werkloze beroepsbevolking, CBS, (2021) (5) Kerngegevensstabel juniraming 2020, CPB (2020). (6) www.belastingdienst.nl, geraadpleegd op 31-03-2021. (7) Opbrengst btw groeit in 50 jaar tot meer dan 50 miljard, CBS (2019).

...omdat rekening gehouden moet worden met de effecten van het verslechteren van de concurrentiepositie...

4

De verslechtering in concurrentiepositie door afschaffing van de BOR en de DSR kan de overheid naar schatting zo'n € 159,3 miljoen per jaar aan gedeelde btw-inkomsten kosten...

- De verslechtering in concurrentiepositie door het bezuinigen op innovatie kan leiden tot 3,8% jaarlijkse omzetsderving op de totale populatie van familiebedrijven
 - Onderzoek suggereert dat ongeveer 15% van de omzet van familiebedrijven het gevolg is van innovaties van de laatste drie jaar. ¹⁾
 - 42% van de respondenten geeft aan gemiddeld 60% te besparen op innovatie na afschaffing van de BOR. ^{a)} Oftewel een gemiddelde daling van 25% voor de gehele populatie.
 - Wanneer de omzet uit recente innovaties verhoudingsgewijs daalt met de verminderde investeringen betekent dat op termijn een mogelijk verlies aan omzet van 3,8% per jaar voor de populatie van familiebedrijven.
- De toegevoegde waarde van familiebedrijven in Nederland is ongeveer € 103 miljard. ²⁾ Onder de aanname dat de toegevoegde waarde net als de omzet met 3,8% daalt gaat er € 3,9 miljard aan toegevoegde waarde verloren door besparingen op innovatie.
- Toepassing van btw over dit verloren bedrag aan toegevoegde waarde (12% over € 3,9 miljard) levert een verlies aan btw inkomsten op van € 467,2 miljoen.
 - Het gewogen gemiddelde btw-tarief voor familiebedrijven is ongeveer 12%. ^{3) b)}
- Dit effect doet zich echter maar eens per generatie (van gemiddeld 22 jaar) voor bij overdracht, ⁴⁾ maar de schatting is dat familiebedrijven er vervolgens gemiddeld 7,5 jaar lang de effecten van merken.
 - De 7,5 jaar is gebaseerd op het gemiddelde van de 10 jaar rentedragende 'uitstel-van-betalingsregeling' van de overheid voor de BOR en de DSR en de gangbare 5 jaar leningen door banken.
- Daarmee is omgerekend het jaarlijkse verlies aan btw-inkomsten ongeveer € 159,3 miljoen. ^{c)}

...daarnaast kan het de overheid tevens bij benadering zo'n € 58,1 miljoen per jaar kosten aan gedeelde VPB-inkomsten

- De jaarlijkse omzet van familiebedrijven is € 403 miljard ²⁾, de gemiddelde winstmarge van familiebedrijven is ongeveer 3,4%. ⁵⁾ De jaarlijkse nettowinst van familiebedrijven is daarmee naar schatting € 13,5 miljard.
- Onder de aanname dat een verlies van omzet doorwerkt in de nettowinst, zal het verlies aan nettowinst door bezuinigingen in innovatie grofweg € 511,7 miljoen bedragen (3,8% van € 13,5 miljard).
- Bij een VPB tarief van 25% vertegenwoordigd € 511,7 miljoen aan verloren nettowinst, € 170,6 miljoen aan verloren VPB-inkomsten. ^{d)}
- Ook dit verlies doet zich eens per generatie (van gemiddeld 22 jaar) voor ⁴⁾ en duurt dan 7,5 jaar. Omgerekend is het jaarlijkse verlies aan VPB-inkomsten bij benadering € 58,1 miljoen. ^{c)}

Notitie: (a) Zie pagina 47. (b) Volgens een recent voorstel van de Europese Unie moet het gewogen gemiddelde btw-tarief in een lidstaat tenminste 12% zijn (zie bron 3). In 2016 was het aandeel familiebedrijven in de toegevoegde waarde van het Nederlands bedrijfsleven (exclusief financiële sector) € 103 miljard, wat 26,3% van het totaal is (zie bron 2). De totale opbrengst in Nederland voor btw in 2018 was 52,9 miljard (zie bron 6). Daarmee is een schatting van het gewogen gemiddelde btw-tarief 13,5% ($26,3\% \cdot 52,9 / 103$). Dit is een overschatting omdat in het Nederlands bedrijfsleven (exclusief financiële sector) niet alle sectoren zijn vertegenwoordigd. Daarom wordt het btw-tarief van 12% van de EU gebruikt. (c) Berekend als: verlies / 22 * 7,5 (d) Berekend als: nettowinst / (1-VPB) * VPB.

Bron: (1) Innovatie en het familiebedrijf, Nyenrode Business Universiteit, ING en NPM Capital (2017) (2) Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020). (3) Kamerstuk 22122, nr. 2496, Tweede Kamer (2018). (4) Family business in the Netherlands, Centre for Entrepreneurship Nyenrode Business Universiteit (2010). (5) Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021). (6) Opbrengst btw groeit in 50 jaar tot meer dan 50 miljard, CBS (2019).

...daarnaast is er nog een risico dat familiebedrijven vertrekken uit Nederland. Mogelijk zijn er nog andere economische gevolgen welke nu niet gekwantificeerd zijn

5

12,9% van de respondenten geeft aan te overwegen het familiebedrijf te verhuizen naar het buitenland. Als we uitgaan van een resulterende winstverschuiving van ~28%, dan kost dit de staat € 161,3 miljoen aan gedeelde inkomsten

- 12,9% van de respondenten geeft aan te overwegen het familiebedrijf naar het buitenland te verplaatsen (zie pagina 55).
- Dat vertegenwoordigt een verlies aan nettowinst van € 1,7 miljard.
 - De jaarlijkse omzet van familiebedrijven is € 403 miljard¹⁾, de gemiddelde winstmarge van familiebedrijven is ongeveer 3,4%.²⁾ De jaarlijkse nettowinst van familiebedrijven is daarmee naar schatting € 13,5 miljard.
- Bij een VPB tarief van 25% vertegenwoordigt € 1,7 miljard aan verloren nettowinst, € 582,1 miljoen aan verloren VPB-inkomsten.^{a)}
- Er van uitgaande dat niet alle economische activiteiten verplaatst kunnen of zullen worden, waardoor deze nog steeds onder Nederlands VPB vallen, nemen we een afslag van ~72%.^{b) 3)} Met die afslag kom je op ~€ 161,3 miljoen aan verloren VPB.

Deze berekeningen zijn slechts indicatief, omdat ze gebaseerd zijn op een aantal aannames. Tegelijkertijd kan het resultaat voor de staat een stuk negatiever uitpakken als rekening gehouden wordt met andere, niet gekwantificeerde, economische effecten

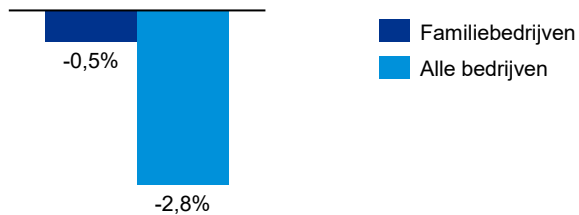
- Er is bij de doorrekening getracht zoveel mogelijk gebruik te maken van gedocumenteerde aannames, transparante berekeningen en gebruik makend van zoveel mogelijk conservatieve aannames. Desondanks kunnen berekeningen grote wijzigingen zien als aannames veranderen. Daarom zijn de berekeningen slechts indicatief.
- Tegelijkertijd zijn een aantal economische effecten niet of niet volledig meegenomen door gebrek aan data, welke ook mogelijk een negatief effect kunnen hebben, bijvoorbeeld:
 - Het effect op erfbelasting door verkoop van het familiebedrijf als gevolg van het verlies van het vermogen van de onderneming.
 - Het effect op werkgelegenheid indien een bedrijf verkocht wordt aan Private Equity of een strategische koper.
 - Het effect op werkgelegenheid indien een familiebedrijf naar het buitenland vertrekt.
 - Er is bij verlies van werkgelegenheid uitgegaan van een gemiddelde periode van werkloosheid. Daarbij is geen rekening gehouden met de mogelijke impact van langdurige werkloosheid.
 - Er is bij verlies aan concurrentiepositie alleen gekeken naar het effect van innovatie. We hebben niet gekeken naar de mogelijke effecten van buitenlandse concurrentie door een verslechtering van de concurrentiepositie van Nederlandse familiebedrijven.
 - Er is bewust een grote afslag gemaakt op het vertrek van economische activiteiten uit Nederland. Mogelijk is de winstverschuiving groter.
- Daar staat tegenover dat wij op basis van onze tarief analyse (zie pagina 25) verwachten dat de opbrengst van afschaffen van de DSR een onderschatting is.

Notitie: (a) Berekend als: $\text{nettowinst} / (1 - \text{VPB}) * \text{VPB}$. (b) Gebaseerd op inschattingen van het VPB-inkomsten verlies door winstverschuivingen in Duitsland in 2012 en 2015 ter hoogte van 28%.

Bron: (1) Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020). (2) Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021). (3) Corporate taxation in the global economy, IMF Policy Paper (2019).

De indicatieve impact op de sociale zekerheid is naar schatting een jaarlijkse impact van ongeveer € 122 mln, oplopend tot € ~1 mrd in tijden van diepe crisis

In het 2^e kwartaal van 2020 vond er bij familiebedrijven een daling van het aantal werknemers van 0,5% plaats, vergeleken met een gemiddelde daling van 2,8% voor alle bedrijven in Nederland ^{a)}

Notitie: (a) De gegevens voor familiebedrijven zijn op basis van het onderzoek van Nyenrode en RSM onder een selectie van familiebedrijven. De gegevens voor alle bedrijven zijn op basis van CBS-cijfers.

Bron: (1) Vervolgonderzoek: familiebedrijf en de coronacrisis, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020). (2) Arbeidsvolume, CBS (2021)

Het indicatieve verlies aan werkgelegenheid door afschaffing van de BOR en de DSR kost jaarlijks ongeveer € 122,2 miljoen aan WW-uitkeringen

- Afschaffing van de BOR en de DSR kan leiden tot een verlies van ~90 duizend banen per generatie (zie pagina 46). Dit komt neer op een verlies van 4,1 duizend banen per jaar.
 - Volgens onderzoek van Nyenrode vindt een overdracht eens per gemiddeld 22 jaar plaats. Een generatie is dus gemiddeld ~22 jaar. ¹⁾
- Tussen 2016 en 2020 waren werklozen gemiddeld ~14 maanden werkloos. ²⁾ Uitgaande van een WW-uitkering van 70% op een modaal inkomen van € 36,5 duizend kost het verlies van een enkele baan gemiddeld € 25,6 duizend aan WW-uitkeringen. ³⁾
- Jaarlijks kan daardoor naar schatting het totale verlies aan werkgelegenheid leiden tot € 122,2 miljoen aan extra WW-uitkeringen.

Het behoudt van banen bij familiebedrijven tijdens de coronacrisis heeft een indicatieve besparing van ongeveer € 1,2 miljard in WW-uitkeringen opgeleverd

- Uit onderzoek van Nyenrode is gebleken dat er in het 2^e kwartaal van 2020 een daling van werkgelegenheid bij familiebedrijven was van 0,5% ⁴⁾. De gemiddelde daling van werkgelegenheid voor alle bedrijven in die periode was 2,8%. ⁵⁾
- Indien de daling van werkgelegenheid bij familiebedrijven even groot was als het gemiddelde voor alle bedrijven, dan waren er 2,3% meer banen verloren gegaan bij familiebedrijven in het 2^e kwartaal van 2020.
- Het aandeel familiebedrijven in totaal aantal banen in Nederland is ~29,0%. ⁶⁾ Het totaal aantal werknemersbanen in het 1^e kwartaal van 2020 was 8,6 miljoen. ⁵⁾ Een daling van 2,3% komt daarmee overeen met 57 duizend extra banen die verloren waren gegaan.
- In 2020 waren werklozen gemiddeld ~10 maanden werkloos. ²⁾ Uitgaande van een WW-uitkering van 70% op een modaal inkomen van € 36,5 duizend kostte het verlies van een enkele baan in 2020 gemiddeld € 25,6 duizend aan WW-uitkeringen.
- In totaal had het verlies van 57 duizend extra banen in het tweede kwartaal van 2020 voor € 1,2 miljard aan WW uitkeringen “gekost”.

Bron: Family business in the Netherlands, Centre for Entrepreneurship Nyenrode Business Universiteit (2010) (2) Werkloze beroepsbevolking, CBS, (2021) (3) Kerngegevensstabel juniraming 2020, CPB (2020). (4) Vervolgonderzoek: familiebedrijf en de coronacrisis, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020). (5) Arbeidsvolume, CBS (2021). (6) Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020).

Bijlagen

De belangrijkste bronnen die geraadpleegd zijn voor dit rapport

Selectie van de belangrijkste bronnen voor deskresearch
Bron
Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, aangeboden door de Staatssecretaris van Financiën aan de Tweede Kamer (2020)
Kansrijk Belastingbeleid, CPB (2020)
Notitie Bouwstenen BOR – Onderzoek uitwerking vrije middelen, Belastingdienst (2020).
Familiebedrijven in Nederland 2015-2018, CBS (2020)
Het geheim van de eeuwige jeugd, Erasmus Centre for Family Business, BDO en Rabobank (2020)
Innovatie en het familiebedrijf, Nyenrode Business Universiteit, ING en NPM Capital (2017)
Winnend werkgeverschap, Erasmus Centre for Family Business, BDO en Rabobank (2019)
Bouwstenennotitie bedreigt crisisbestendigheid familiebedrijf, Nyenrode Business Universiteit en RSM (2020).
Bedrijfsopvolgingsregelingen zijn noodzakelijk, PWC (2014)
Family business in the Netherlands, Centre for Entrepreneurship Nyenrode Business Universiteit (2010)
Global family business tax monitor, KPMG International (2020)
Europese Bedrijfsopvolgingsregelingen: een vergelijking, KPMG Meijburg (2020)
Dividendbeleid en solvabiliteit bij grote Nederlandse familiebedrijven, Windesheim (2021).

KPMG on social media

KPMG app

© 2021 KPMG Advisory N.V., een naamloze vennootschap en lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Limited, een Engelse entiteit. Alle rechten voorbehouden.

De naam KPMG en het logo zijn geregistreerde merken die onder licentie worden gebruikt door de zelfstandige ondernemingen die lid zijn van de wereldwijde KPMG-organisatie.